

กลุ่มงานที่ 3 การพัฒนาตลาดและการรณรงค์

การขยายตัวและความยั่งยืนของจำนวนเกษตรกรผู้ผลิตผักปลอดสารพิษจะมีมากน้อยเพียงใดส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับความสามารถในการจำหน่ายผลผลิตสร้างรายได้แก่ครัวเรือน ดังนั้น โครงการฯ จึงให้ความสำคัญกับการพัฒนาองค์ความรู้ด้านการจัดการตลาดควบคู่กับการเรียนรู้ด้านการผลิต โดยให้เกษตรกรเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริงจากการทำกิจกรรมการตลาดรูปแบบต่างๆ ซึ่งจะช่วยให้เกษตรกรเกิดประสบการณ์ด้านการตลาด พัฒนาการเรียนรู้ นำข้อมูลที่ได้ไปปรับปรุงรูปแบบการผลิตและการจัดการเพื่อให้ได้ผลผลิตผักที่มีคุณภาพตรงกับความต้องการของผู้บริโภค ขณะเดียวกันก็มีการให้ข้อมูลด้านการผลิตเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจกับผู้บริโภคในแหล่งจำหน่าย เพื่อสร้างฐานด้านการตลาดรองรับที่จะทำให้เกษตรกรสามารถดำเนินการผลิตและการตลาดโดยพึ่งพาตนเองได้ในอนาคต

สำหรับการศึกษาด้านการตลาดของธุรกิจผักปลอดสารพิษที่ผ่านมา พบว่า ตลาดผลผลิตผักปลอดสารพิษในระยะแรกๆ ส่วนใหญ่มีลักษณะเป็นตลาดเฉพาะ คือการจำหน่ายผ่านช่องทางการตลาดต่างๆ เช่น เกษตรกรนำไปจำหน่ายเองโดยตรงแก่ผู้บริโภคตามสถานศึกษา โรงพยาบาล และหน่วยงานราชการ หรือฝากจำหน่ายตามร้านค้าที่จำหน่ายผักหรือผลิตภัณฑ์ปลอดสารพิษ การจำหน่ายผ่านพ่อค้าคนกลางซึ่งคนกลางนำไปจำหน่ายต่อให้แก่ร้านค้าที่จำหน่ายผลิตภัณฑ์ปลอดสารพิษ หรือจำหน่ายในแหล่งจำหน่ายที่ผู้บริโภคเข้าถึงได้ง่าย เช่น ซูเปอร์มาร์เก็ตในห้างสรรพสินค้า แผงลอยในตลาดสด ร้านค้าในโรงอาหารของสถานศึกษา โรงพยาบาล และหน่วยงานราชการ เป็นต้น (โชคชัย, 2548; ฌัฐพล และคณะ, 2543 ; พฤษัย และคณะ, 2543; ปิยะธิดา, 2542; กุศลและนิวัต, 2542) โดยการดำเนินงานด้านการตลาดส่วนใหญ่ยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ยังมีปัญหาข้อจำกัดหลายประการที่เกี่ยวข้องกับการผลิต เช่น ราคาจำหน่ายค่อนข้างสูงเมื่อเปรียบเทียบกับผักทั่วไป ผู้บริโภคไม่เชื่อว่าเป็นผักปลอดภัยจากสารพิษจริง มีแหล่งจำหน่ายน้อยหาซื้อยาก ชนิดและปริมาณผักยังมีน้อยไม่หลากหลายและต่อเนื่อง รวมทั้งการไม่ตระหนักถึงพิษภัยของการบริโภคผักที่ปนเปื้อนสารพิษของผู้บริโภค ซึ่งต่อมา อรุณีและคณะ (2551) ได้ศึกษาทดสอบรูปแบบตลาดเกษตรทางเลือกที่เหมาะสมสำหรับสินค้าเกษตรปลอดสารพิษ พบว่ารูปแบบตลาดที่เหมาะสมมี 4 แบบ ขึ้นอยู่กับชนิดสินค้า ศักยภาพของผู้ผลิต และกลุ่มผู้บริโภค ซึ่งประกอบด้วย ตลาดขายตรงในหมู่บ้าน ตลาดนัดในท้องถิ่น ตลาดนัดในตัวเมือง และตลาดขายส่ง ในส่วนของเกษตรกรอินทรีย์ ทิพย์รัตน์และคณะ (2544) ได้ทดลองจัดรูปแบบตลาดทางเลือกสำหรับผลผลิตเกษตรอินทรีย์ เป็น 3 รูปแบบ คือ การขายตรงตามตลาดนัด การขายตรงแบบตั้งชื่อล่วงหน้า และการขายส่ง พบว่า การขายตรงตามตลาดนัดเหมาะสมกับการผลผลิตพืชผักอินทรีย์มากที่สุด เนื่องจากผลผลิตที่ได้ยังไม่สม่ำเสมอและไม่หลากหลาย รวมทั้งการจัดตลาดรูปแบบดังกล่าวเป็น โอกาสที่ทำให้เกษตรกรและผู้บริโภคได้พบกันโดยตรง สามารถแลกเปลี่ยนข้อมูลกันได้ อันเป็นประโยชน์ทั้งต่อผู้ผลิตและผู้บริโภค สอดคล้องกับผลการศึกษาของกุศลและคณะ (2550) ที่พบว่า การสนับสนุนให้เกษตรกรจำหน่ายผลผลิตด้วยตนเอง มีข้อดีคือทำให้เกษตรกรมีการเรียนรู้วิทยาการใหม่ๆ สัมผัสประสบการณ์จากการปฏิบัติจริง และได้พูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้กับผู้อื่น ซึ่งความรู้และประสบการณ์ที่ได้นั้นสามารถนำไปปฏิบัติในการจัดการนำผักเข้าสู่ตลาดรูปแบบต่างๆ เรียนรู้

การแก้ไขปัญหา วิธีการขาย การสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้บริโภค การจัดการผลผลิตให้ตรงกับความต้องการของผู้บริโภค รวมทั้งสร้างโอกาสที่ผู้บริโภคนจะสนับสนุนเกษตรกรปลอดพิษมากขึ้นจากการได้รับทราบข้อมูลจากเกษตรกรโดยตรง มีโอกาสซักถามสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง รวมทั้งมีการรณรงค์ และให้ข้อมูลโดยวิธีต่างๆ ร่วมกับการจำหน่าย ด้านจุดอ่อน การศึกษาของประธานทิพย์และคณะ (2548) ชี้ให้เห็นว่า นอกจากข้อดีที่เกษตรกรเกิดการเรียนรู้แล้วนำไปพัฒนาการผลิตและการจัดการการตลาดแล้ว การทำกิจกรรมการตลาดด้วยตนเองของเกษตรกร มีข้อเสีย คือ ทำให้เกษตรกรมีเวลาในการวางแผนจัดการการผลิตด้วยตนเองน้อย ต้องจ้างแรงงานทำให้มีต้นทุนการผลิตเพิ่ม เกษตรกรมีเวลาในการพักผ่อนลดลง และการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกับในชุมชนลดลง เป็นต้น สำหรับข้อเสนอแนะต่อความสำเร็จของกระบวนการปรับเปลี่ยนการผลิตเป็นปลอดสารพิษของเกษตรกรนั้น พฤษ์และคณะ (2543) ได้ให้ข้อเสนอแนะว่า เกษตรกรต้องดำเนินการเป็นกลุ่มเพื่อลดความเสี่ยงด้านการผลิตและการตลาด รวมทั้งอาจต้องพัฒนาเป็นรูปเครือข่ายเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลกัน

จากผลการศึกษาข้างต้น ที่พบว่าการทำกิจกรรมการตลาดสามารถดำเนินการได้หลายรูปแบบ แต่ละรูปแบบก็อาจเหมาะสมกับผู้ผลิตกลุ่มหนึ่งๆ ในสถานการณ์หนึ่งๆ ดังนั้น โครงการวิจัยนี้ฯ จึงได้ดำเนินการกิจกรรมต่างๆ เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ด้านการตลาดของเกษตรกร ศึกษารูปแบบการตลาดที่เหมาะสมรวมทั้งดำเนินกิจกรรมรณรงค์ให้ความรู้แก่ผู้บริโภคร่วมกับเกษตรกรในพื้นที่ศึกษา โดยกิจกรรมต่างๆ ที่ได้ดำเนินและผลที่ได้รับดังต่อไปนี้

3.1 การพัฒนาองค์ความรู้เกษตรกร และศึกษาช่องทางการตลาดที่เหมาะสม

ในการพัฒนาองค์ความรู้ด้านการจัดการตลาด ได้ใช้วิธีการสร้างโอกาสให้เกษตรกรเรียนรู้ผ่านการศึกษาปฏิบัติจริงผ่านกิจกรรมรูปแบบต่างๆ คือ

3.1.1 การวางแผนทำกิจกรรมการตลาดและการหาเกษตรกรตัวแทนทำหน้าที่การตลาด

หลังจากที่เกษตรกรแต่ละกลุ่มผ่านการฝึกอบรมและเริ่มมีการผลิตผักในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2552 โครงการฯ ได้มีการประสานงานและจัดประชุมกลุ่มเกษตรกรผู้ผลิตที่ผ่านการฝึกอบรมแต่ละกลุ่มในพื้นที่เพื่อร่วมกันวางแผนด้านการตลาด โดยโครงการฯ ได้นำเสนอรูปแบบการตลาดที่ทางศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เคยดำเนินการและมีประสบการณ์ทั้งด้านความสำเร็จและล้มเหลว ซึ่งรูปแบบการจำหน่ายหนึ่งที่ประสบความสำเร็จและเกษตรกรให้ความสนใจ คือ การหาตัวแทนกลุ่มที่มีศักยภาพทำหน้าที่รวบรวมผลผลิตของสมาชิกไปจำหน่าย ซึ่งเกษตรกรได้ร่วมเสนอความคิดเห็นว่าในระยะแรกควรทดลองจำหน่ายในตลาดชุมชนในพื้นที่ใกล้เคียงแหล่งผลิต กับการไปจำหน่ายตรงตามหน่วยงาน เช่น โรงเรียน โรงพยาบาล หรือหน่วยงานราชการที่มีบุคลากรมากพอสมควร โดยเล็งเห็นว่าน่าจะเป็นกลุ่มที่มีศักยภาพในการรับซื้อผลผลิต ในขณะที่ผลผลิตบางส่วนก็ยังคงจำหน่ายผ่านคนกลางในชุมชนที่เคยรับซื้อผักจากสมาชิกก่อนที่จะปรับเปลี่ยนเป็นระบบการผลิตโดยไม่ใช้สารเคมี

ในการหาตัวแทนที่สนใจทำหน้าที่รวบรวมผลผลิตของสมาชิกในกลุ่มไปจำหน่าย เนื่องจากในบางกลุ่ม มีสมาชิกบางคนปลูกผักเป็นอาชีพเสริมและได้นำผลผลิตไปจำหน่ายเองในตลาด กลุ่มจึงได้มีการเสนอชื่อเป็นตัวแทน ส่วนบางกลุ่มที่ยังไม่มีสมาชิกที่เคยจำหน่ายผลผลิตก็มีสมาชิกบางคนอาสาทำหน้าที่การตลาด ซึ่งผลสรุปในระยะแรก ได้ตัวแทนเกษตรกรที่เป็นอาสาสมัครทำหน้าที่การตลาดจากทั้ง 3 กลุ่มคือ

- กลุ่มริมวาง: มี 3 คน คือ นายรังสรรค์ กันธิยะ นางกัลยา ตานवलและนายทอน บุญทา

- กลุ่มแม่ฮ่องใต้: มี 1 คน คือ นายสุทัศน์ จันทรมา

- กลุ่มร้องขุด: ระยะแรกไม่มีเกษตรกรที่ผลิตผักแล้วทำหน้าที่การตลาดด้วย แต่มีสมาชิกกลุ่ม 1 คน มีอาชีพรับซื้อผลผลิตพืชผักในชุมชนไปจำหน่าย คือ นางเพ็ญศรี อธิปริญกุล ซึ่งต่อมาก็ได้ร่วมกระบวนการผลิตผักโดยไม่ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช และนำผลผลิตของตนรวมทั้งรับซื้อผลผลิตของสมาชิกไปจำหน่ายในตลาดชุมชนด้วย

สำหรับกลุ่มริมวาง จากอาสาสมัครทำหน้าที่การตลาด 3 คน ระยะแรกมีเกษตรกรตัวแทนเพียง 2 ราย คือ นายรังสรรค์ กันธิยะ และ นางกัลยา ตานवल ที่หมุนเวียนนำผลผลิตไปจำหน่ายตรงตามหน่วยงานตามด้วยนายทอน บุญทา ต่อมาเมื่อสมาชิกรายอื่นเห็นว่าสามารถจำหน่ายผลผลิตได้สมำเสมอในราคาดี จึงสนใจอยากร่วมกิจกรรมจำหน่ายผลผลิตด้วยตนเองและทางกลุ่มก็สนับสนุน ทำให้มีสมาชิกหมุนเวียนกันจำหน่ายผลผลิตตามจุดจำหน่ายต่างๆ 5 - 6 คน ส่วนกลุ่มแม่ฮ่องใต้ และกลุ่มร้องขุดยังคงมีเกษตรกรตัวแทนเพียงกลุ่มละ 1 คน ที่ทำหน้าที่การตลาด

3.1.2 การสำรวจตลาดชุมชน

ได้มีการพูดคุยกับกลุ่มเกษตรกรถึงตลาดชุมชนในบริเวณใกล้เคียงกับพื้นที่แหล่งผลิตที่เกษตรกรสามารถนำผลผลิตไปจำหน่ายได้ ซึ่งเมื่อได้ข้อมูลบางส่วนจากเกษตรกรแล้ว จึงได้มีการสำรวจข้อมูลตลาดชุมชนในพื้นที่อำเภอสันป่าตอง อำเภอแม่วาง อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ และอำเภอเมือง อำเภอป่าซาง จังหวัดลำพูน เพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนการจำหน่ายผลผลิตของเกษตรกร ผลการสำรวจพบตลาดชุมชนที่มีจำนวนผู้บริโภคมากพอ น่าจะเป็นแหล่งจำหน่ายผลผลิตปลอดสารพิษในบางตลาด เช่น ตลาดบ้านกาด ตลาดท่ากาน กาดแลงสันป่าตอง กาดหนองดอก และ กาดสันริมปิง เป็นต้น ทั้งนี้ข้อมูลรายชื่อและที่ตั้งของตลาดชุมชนต่างๆ ที่อยู่ไม่ไกลจากแหล่งผลิตผักของเกษตรกร ดังรายละเอียดในตารางที่ 3.1 และ 3.2

ตารางที่ 3.1 ชื่อตลาด ที่ตั้ง และลักษณะของตลาดชุมชน ในพื้นที่เขต อ. สันป่าตอง อ. แม่วัง และ อ. หางดง จ. เชียงใหม่

ลำดับ	ชื่อตลาด	ที่ตั้ง	พิกัด X	พิกัด Y	ความสูง	พื้นที่ตลาด (ไร่)	จำนวนแผง	เวลาจำหน่าย	กลุ่มผู้บริโภค
1	บ้านกาด	ต. บ้านกาด อ. แม่วัง	481170	2056598	323	0.5	60	08.00 – 19.00	ชุมชนใกล้เคียง และผู้สัญจรผ่าน
2	ท่ากาน	ต. บ้านกลาง อ. สันป่าตอง	487516	2051058	293	0.75	50	14.00 – 18.00	ในชุมชน และชุมชนใกล้เคียง
3	ก๊วยแลน้อย	ต.บ้านแม อ. สันป่าตอง	484259	2060264	309	3.5	60	08.00-15.00	ผู้บริโภค อ. สันป่าตอง และแม่วัง
4	ก๊วยแลหลวง	ต.บ้านแม อ. สันป่าตอง	485460	2060690	303	0.5	60	05.00-08.00	ผู้บริโภคในหมู่บ้าน
5	ร้องขุ่ม	ต.บ้านแม อ. สันป่าตอง	482796	2060705	315	0.125	30	06.00-07.30	คนแถวหมู่บ้าน ประมาณ 150 คน
6	มะจำโรง	ต.ยูหว่า อ. สันป่าตอง	489129	2058475	304	5	300	06.00-20.00	ผู้มีอำนาจซื้อ ประมาณ 30%
7	น้ำบ่อหลวง	ต. น้ำบ่อหลวง อ. สันป่าตอง	483873	2061234	303	1	50	04.00-06.30	ผู้บริโภคในพื้นที่และบริเวณใกล้เคียง
8	เทศบาลสันป่าตอง	เทศบาล อ. สันป่าตอง	494446	2058593	299		20	04.00-08.00	ผู้บริโภคในพื้นที่และใกล้เคียง
9	สันป่าตอง	อ. สันป่าตอง	489642	2059389	310	4	200	02.00-09.00	คนกลาง และข้าราชการ ทัวไป
10	กาดแลงสันป่าตอง	ต. บ้านกลาง อ. สันป่าตอง	486945	2056142		1	80	15.00 – 18.00	ตลาดเย็น ผู้บริโภคในชุมชน บุคลากร และญาติผู้ป่วย
11	หางดง	อ. หางดง	491610	2066504	367	2	na	03.00-20.00	คนกลาง ข้าราชการ และผู้บริโภคทัวไป
12	หนองตอง	ต.หนองตอง อ. หางดง	493443	2059104	298	1.5	100	05.00-07.00, 16.00-19.00	คนกลาง และผู้บริโภคทัวไป

ที่มา: จากการสำรวจ (2552)

หมายเหตุ: เฉพาะตลาดที่อยู่ใกล้แหล่งผลิตของกลุ่มที่ศึกษา

ตารางผนวกที่ 3.2 ชื่อตลาด ที่ตั้ง และลักษณะตลาดชุมชน ในพื้นที่เขต อ. เมือง และ อ. ป่าซาง จ. ลำพูน

ลำดับ	ชื่อตลาด	ที่ตั้ง	พิกัด X	พิกัด Y	ความสูง	พื้นที่ตลาด (ไร่)	จำนวนแผง	เวลาจำหน่าย	กลุ่มผู้บริโภค
1	ตลาดหนองดอก (เทศบาลเมืองลำพูน)	อ. เมือง	500468	2053872	284	~10	na	6.00-17.30 18.00-	กลางวัน: ผู้บริโภคทั่วไป กลางคืน: คนกลาง
2	วังมุย	ต.ประตูป่า อ.เมือง จ.ลำพูน	497420	2059658	296	0.5	25	16.00-18.00	ผู้บริโภคจากประตูป่าและสันทราย
3	ตลาดกลางสินค้า เกษตร	ต.อุโมงค์ อ.เมือง จ.ลำพูน	504570	2061943	295	4	250	09.00-20.00	ผู้บริโภคในพื้นที่บริเวณใกล้เคียง และผู้บริโภคที่ใช้เส้นทางผ่าน
4	หนองช้างค้ำ	ต.หนองช้างค้ำ อ.เมือง	501336	2062525	295	1	50	06.00-08.00	ผู้คนแถวหนองช้างค้ำ และสารภี บางส่วน
5	สันริมปิง	ต.ริมปิง อ.เมือง จ.ลำพูน	496868	2056231	295	2	200	เต็มวัน	ผู้คนแถวสันป่าตองและ บ้านทา
6	สบทา	ต.ปากบ่อง อ. ป่าซาง	493512	2049897	294				

ที่มา: จากการสำรวจ (2552)

หมายเหตุ: เฉพาะตลาดที่อยู่ใกล้แหล่งผลิตของกลุ่มที่ศึกษา

3.1.3 การประสานงานเพื่อหาแหล่งจำหน่ายผลผลิต

เนื่องจากในระยะแรก ผลผลิตของเกษตรกรแต่ละกลุ่มยังมีไม่มากนัก การประสานงานเพื่อหาตลาดรองรับผลผลิต จึงเน้นตลาดชุมชนที่อยู่ใกล้กับแหล่งผลิต รวมทั้งการหาตลาดแบบเฉพาะ เช่น โรงเรียน โรงพยาบาล สถานที่ราชการอื่นๆ เป็นต้น โดยสำหรับตลาดสดในชุมชน ได้ดำเนินการที่ตลาดสดบ้านกาด ต. บ้านกาด อ. แม่วาง จ. เชียงใหม่ เนื่องจากเป็นตลาดที่อยู่ใกล้กับแหล่งผลิต และเป็นพื้นที่ที่เกษตรกรตัวแทนเคยจำหน่ายผลผลิตอยู่แต่เดิมบ้างแล้ว ในการปรับเปลี่ยนจึงเพียงแต่เข้าไปประสานงานกับเจ้าของตลาดเพื่อขอขึ้นป้ายแนะนำกลุ่มและกระบวนการผลิตโดยไม่ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช การทำเอกสารให้ข้อมูลแจกแก่ผู้บริโภค เป็นต้น โดยลูกค้ากลุ่มเป้าหมายในพื้นที่นี้ คือผู้บริโภคทั่วไปที่มาจับจ่ายผลผลิตในตลาด นอกจากตลาดสดบ้านกาดแล้ว ยังมีตลาดสบทา ต. ปากบ่อ อ. ป่าซาง และตลาดหนองดอก (ตลาดตอนเย็น) อ. เมือง จ. ลำพูน ซึ่งเกษตรกรตัวแทนจากกลุ่มร่องซุด และกลุ่มแม่ฮ่องใต้ ได้นำผลผลิตไปจำหน่ายด้วย

ส่วนการจำหน่ายตรง ในระยะแรกได้เจาะจงเป็นโรงพยาบาลและโรงเรียนที่มีขนาดใหญ่ในพื้นที่ใกล้เคียง จึงได้เลือกโรงพยาบาลสันป่าตอง โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม อ. สันป่าตอง โรงพยาบาลหางดง และโรงเรียนหางดงรัฐราษฎร์อุปถัมภ์ อ. หางดง จ. เชียงใหม่ เพื่อสนับสนุนให้เกษตรกรจากกลุ่มแม่วางนำผลผลิตไปจำหน่ายโดยตรง การติดต่อประสานงานใช้การประสานงานจากโครงการฯ ผ่านผู้บริหารของหน่วยงาน โดยผู้บริโภคกลุ่มเป้าหมายของโรงพยาบาลคือบุคลากรในโรงพยาบาล และญาติผู้ป่วยที่มาติดต่อกับทางโรงพยาบาล ส่วนผู้บริโภคกลุ่มเป้าหมายของโรงเรียน คือบุคลากรในโรงเรียน นักเรียน และผู้ปกครองบางส่วน

3.1.4 การดำเนินกิจกรรมการตลาด และการให้ข้อมูลผู้บริโภค

ในการพัฒนาองค์ความรู้ด้านการตลาด ได้เน้นให้เกษตรกรได้มีโอกาสเรียนรู้ควบคู่ไปกับการปฏิบัติ เช่น ด้านการวางแผนการผลิตนอกจากต้องเลือกชนิดพืชให้สอดคล้องกับฤดูกาลเพื่อให้ได้ผลผลิตดีแล้วเกษตรกรต้องวางแผนการผลิตทั้งในด้านของความหลากหลายของชนิดผักและปริมาณการผลิตให้สอดคล้องกับความต้องการของกลุ่มผู้บริโภคเป้าหมาย มีการวางแผนการเก็บเกี่ยวผลผลิตและการจัดการผลผลิตหลังการเก็บเกี่ยวให้เหมาะสม เช่น ช่วงเวลาเก็บเกี่ยวกับเวลาจำหน่าย ขนาดผลผลิตที่ควรเก็บเกี่ยว การคัดขนาด การตัดแต่งและทำความสะอาด เป็นต้น นอกจากนี้ก็มีการสอดแทรกให้เกษตรกรเรียนรู้ปรับตัวในด้านอื่นๆ ด้วย เช่น การจัดวางผลผลิตเป็นกลุ่ม การให้ข้อมูลผู้บริโภค การมีปฏิสัมพันธ์ที่ดีกับผู้บริโภค และที่สำคัญที่สุด คือความซื่อสัตย์ต่อผู้บริโภค เป็นต้น

นอกจากการสร้างโอกาสให้เกษตรกรเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริงแล้ว ทางโครงการได้สนับสนุนให้เกษตรกรเข้าร่วมการฝึกอบรมต่างๆ ตามโอกาสที่เหมาะสม ซึ่งที่ผ่านมาเกษตรกรตัวแทนได้เข้าร่วมการฝึกอบรมการพัฒนาบรรจุภัณฑ์สำหรับผลผลิตเกษตรปลอดสารพิษ จัดโดยสำนักงานการค้าภายในจังหวัดเชียงใหม่ กรมการค้าภายใน ร่วมกับ ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร ในวันที่ 17 – 18 สิงหาคม 2552 ณ

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา จ. เชียงใหม่ การนำเกษตรกรไปเยี่ยมชมฟาร์ม และเรียนรู้จากประสบการณ์ของเกษตรกรกลุ่มอื่นๆ ในจังหวัดเชียงใหม่ด้วย

และเพื่อเป็นการติดตามข้อมูลเชิงเศรษฐกิจจากการทำกิจกรรมของเกษตรกร โครงการฯ ได้ฝึกอบรมและจัดทำสมุดบันทึกข้อมูลฟาร์มแจกให้กับเกษตรกรทุกครัวเรือน เพื่อให้เกษตรกรบันทึกข้อมูลผลผลิต รายรับ รายจ่าย และข้อสังเกตอื่นๆ ที่เกษตรกรได้จากการทำกิจกรรมทั้งการผลิตและการตลาด ซึ่งข้อมูลที่เกษตรกรบันทึกไว้ ก็ได้มีการนำมาสรุปและพูดคุยกันเพื่อให้ทราบผลการดำเนินการเพื่อประโยชน์ในการวางแผนปรับปรุงการผลิตและการจำหน่ายผลผลิตของเกษตรกร

สำหรับรูปแบบการจำหน่ายผลผลิต และผลการดำเนินกิจกรรมการตลาดของแต่ละกลุ่มมีความแตกต่างกันตามศักยภาพ และจำนวนสมาชิกที่ทำการผลิต ดังรายละเอียด

1) เกษตรกรตัวแทนกลุ่มนำผลผลิตจำหน่ายในตลาดชุมชน

วิธีการนี้ ระยะเวลาเกษตรกรตัวแทนรับฝากผลผลิตจากสมาชิกแล้วนำผลผลิตไปจำหน่ายเองในตลาดชุมชนโดยหักส่วนต่างจากราคาที่จำหน่ายได้ ต่อมามีปัญหาเรื่องผลผลิตที่รับฝากจำหน่ายไม่หมด ต้องนำคืนสมาชิกซึ่งคาดว่าจะจำหน่ายได้หมด เพื่อแก้ปัญหาจึงได้พูดคุยและตกลงปรับเปลี่ยนเป็นการรับซื้อขาดผลผลิตจากสมาชิกตามชนิด ปริมาณและราคาที่ตกลงกัน: ประกอบด้วย เกษตรกรกลุ่มริมวาง ต. บ้านกาด จำหน่ายในตลาดชุมชนบ้านกาด อ. แม่วาง จ. เชียงใหม่ กลุ่มแม่แม่ช่องใต้ ต. แม่กะ อ. สันป่าตอง ที่มีเกษตรกรตัวแทน 1 ราย นำผลผลิตของตนและที่รับซื้อผลผลิตของสมาชิกไปจำหน่ายในตลาดเทศบาลหนองดอก อ. เมือง จ. ลำพูน ส่วน และกลุ่มร้องขุดนำไปจำหน่าย ณ ตลาดปากบ่อง อ. ป่าซาง จ. ลำพูน และตลาดกอโชค อ. สันป่าตอง จ. เชียงใหม่

ในการจำหน่าย ระยะเวลาเกษตรกรให้ข้อมูลว่าผู้บริโภคในตลาดยังไม่ให้ความสนใจมากเท่าที่ควร ส่วนใหญ่ยังคงเลือกซื้อผักตามชนิดที่ต้องการโดยไม่สนใจกรรมวิธีการผลิต แม้ว่าจะมีป้ายแนะนำกลุ่มและมีการให้ข้อมูลการผลิตแก่ผู้บริโภค รวมทั้งผลผลิตที่จำหน่ายเกษตรกรก็จำหน่ายในราคาที่ไม่แตกต่างจากผักทั่วไปในตลาดมากนัก ต่อมาในระยะหลัง ผู้บริโภคเริ่มให้ความสนใจมากขึ้น มีการสอบถามข้อมูลและสนับสนุนเกษตรกรมากขึ้น โดยเฉพาะในตลาดชุมชนบ้านกาด อ. แม่วาง ที่พบว่าผู้บริโภคสนใจซื้อผักปลอดสารพิษมากขึ้น สาเหตุหนึ่งจากการจัดงานรณรงค์วันปลอดสารพิษในตำบล รวมทั้งจากการที่ผู้บริโภคเริ่มคุ้นเคยกับเกษตรกร และทราบว่าได้มีการผลิตและควบคุมการผลิตกันอย่างจริงจัง ส่วนกลุ่มแม่แม่ช่องใต้ และกลุ่มร้องขุด เนื่องจากจำนวนสมาชิกที่ผลิตผักมีน้อย ผลผลิตของทั้ง 2 กลุ่มนี้ยังมีไม่มาก การจำหน่ายผลผลิตในตลาดชุมชนของเกษตรกรจึงเป็นไปในลักษณะ การจำหน่ายร่วมกับผลผลิตผักที่ผลิตโดยวิธีทั่วไปเพียงแต่แยกส่วนการจำหน่ายกัน ทำให้ผู้บริโภคบางส่วนยังไม่มั่นใจ โดยสำหรับกลุ่มแม่แม่ช่องใต้และพบว่าผู้บริโภคเริ่มให้ความสนใจสนับสนุนมากขึ้นในระยะหลังๆ จากการที่เกษตรกรพยายามให้ข้อมูลและชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างของผัก 2 กลุ่ม ซึ่งผลตอบรับของผู้บริโภคดีกว่ากลุ่มร้องขุด

2) ตัวแทนกลุ่ม และเกษตรกรผู้ผลิตนำผลผลิตจำหน่ายตามโรงเรียน โรงพยาบาล หน่วยงานต่างๆ การดำเนินกิจกรรมการตลาดโดยวิธีการดังกล่าวนี้ มีเพียงกลุ่มริมวาง ที่ดำเนินการตั้งแต่เริ่มโครงการ โดยในระยะแรกมีเกษตรกรตัวแทน 2-3 ราย นำผลผลิตของตนเองและรับฝากผลผลิตจากสมาชิกไปจำหน่าย ณ โรงพยาบาลสันป่าตอง โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม โรงเรียนหางดงรัฐราษฎร์อุปถัมภ์ บริเวณที่ว่าการอำเภอหางดง และที่ว่าการอำเภอสันป่าตอง เป็นต้น โดยการหมุนเวียนจำหน่ายแต่ละสถานที่ สัปดาห์ละ 1-3 วัน ต่อมาเมื่อผลผลิตของสมาชิกมีมากขึ้นการฝากผลผลิตไปจำหน่ายมีปัญหาผลผลิตเหลือนำมาคั้นสร้างปัญหาทั้งแก่ตัวแทนและเกษตรกรผู้ผลิตที่ฝากผลผลิตไปจำหน่าย ทางกลุ่มริมวางจึงมีการจัดประชุมหารือกัน และได้ขอให้สมาชิกผู้ผลิตคนอื่นๆ ที่สนใจไปทดลองจำหน่ายเอง ประกอบกับเกษตรกรรายอื่นก็เห็นว่า การนำผลผลิตไปจำหน่ายเองตามหน่วยงาน สามารถจำหน่ายได้ราคาสูงกว่าการจำหน่ายให้คนกลาง หรือจำหน่ายในตลาดชุมชน จึงสนใจไปร่วมจำหน่ายมากขึ้น รวมทั้งสมาชิกในกลุ่มร่วมกันหาแหล่งจำหน่ายใหม่ๆ เพิ่มขึ้นด้วย รายละเอียดการจำหน่ายตรงตามหน่วยงานต่างๆ จนถึงปัจจุบันประกอบด้วย

- โรงพยาบาลสันป่าตอง อ. สันป่าตอง จ. เชียงใหม่ โดยเริ่มจำหน่ายตั้งแต่วันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2552 ระยะแรก เกษตรกรนำผลผลิตจำหน่ายทุกวันพุธ และ ศุกร์ ระหว่างเวลา 09.00 – 16.00 น. สามารถจำหน่ายได้รายได้รวมประมาณ 2,000 – 3,000 บาท/ครั้ง ระยะหลังเกษตรกรเพิ่มวันจำหน่ายเป็น 3 วัน/สัปดาห์ คือทุกวันจันทร์ วันพุธ และ ศุกร์ และมีจำนวนเกษตรกรไปร่วมจำหน่ายมากขึ้น คือ 4- 6 คน/ครั้ง สามารถจำหน่ายได้รายได้รวมประมาณ 5,000 – 6,000 บาท/ครั้ง ส่วนจำนวนผู้บริโภคก็เพิ่มมากขึ้น จากมีเพียงบุคลากรในโรงพยาบาลและญาติผู้ป่วย เป็นมีผู้บริโภคจากหน่วยงานอื่น หรือจากในชุมชนใกล้เคียงเข้าไปซื้อมากขึ้น

- โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม อ. สันป่าตอง เริ่มจำหน่ายตั้งแต่วันที่ 10 กรกฎาคม พ.ศ. 2552 ระยะแรกเกษตรกรนำผลผลิตไปจำหน่ายทุกวันพุธ และ ศุกร์ เวลา 11.00 - 13.00 น. รายได้รวมได้ประมาณ 700 - 800 บาท/ครั้ง ผลการประเมินการจำหน่ายในระยะหลังพบว่าจำหน่าย 2 วัน เกษตรกรเริ่มจำหน่ายผลผลิตได้รายได้ลดลง เนื่องจากผู้บริโภคเป็นกลุ่มเดิมๆ เกษตรกรจึงลดวันจำหน่ายลงเหลือเพียง 1 วัน/สัปดาห์ คือจำหน่ายเฉพาะวันศุกร์ เวลาประมาณ 11.00 – 13.00 น. ซึ่งเกษตรกรสามารถจำหน่ายผลผลิตได้ประมาณ 500 -600 บาท/ครั้ง โดยใช้เวลารับผลผลิตเพียงช่วงเวลานั้นๆ ประมาณ 2 - 3 ชั่วโมง วิธีการจำหน่ายใช้การหมุนเวียนตัวแทนไปจำหน่าย

- โรงเรียนหางดงรัฐราษฎร์อุปถัมภ์ อ. หางดง จ. เชียงใหม่ เริ่มจำหน่ายตั้งแต่วันที่ 10 กันยายน พ.ศ. 2552 ระยะแรกตัวแทนเกษตรกรจำหน่ายทุกวันอังคาร และ พฤหัสบดี เวลา 11.00 – 13.00 น. การจำหน่ายครั้งแรกได้รับการตอบรับจากผู้บริโภคดีและเริ่มลดลงในระยะหลังเช่นเดียวกับการจำหน่าย ณ โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม เนื่องจากผู้ซื้อเป็นกลุ่มเดิม โดยครั้งแรกที่จำหน่าย เกษตรกรได้รายได้รวมประมาณ 800 บาท และลดลงเหลือประมาณ 300 – 400 บาท ต่อมาเกษตรกรจึงปรับเปลี่ยน โดยการแจ้งโรงเรียนขอเข้าไปจำหน่ายเป็นครั้งคราว โดยก่อนการจำหน่ายตัวแทนเกษตรกรจะประสานไปยังโรงเรียนเพื่อแจ้งให้

บุคลากรทราบ และในช่วงฤดูหนาวที่มีผลผลิตของสมาชิกมาก เกษตรกรได้นำผลผลิตไปจำหน่ายสัปดาห์ละ 1 ครั้ง คือทุกวันพฤหัสบดี และหยุดการจำหน่ายชั่วคราวในช่วงปิดภาคเรียนตั้งแต่เดือน มีนาคม 2553

- ศูนย์ชั่งตวงวัดภาคเหนือ (เชียงใหม่) อ. สันป่าตอง จ. เชียงใหม่ เริ่มจำหน่ายเดือนตุลาคม 2552 เกษตรกรจำหน่ายสัปดาห์ละ 2 ครั้ง คือ วันพุธ และวันศุกร์ เวลา 10.30 – 13.00 น. รายได้จากการจำหน่ายระหว่าง 200 – 500 บาท ผู้บริโภคประมาณ 20 -30 คน/วัน เป็นข้าราชการในหน่วยงาน และคนในชุมชนใกล้เคียงที่ทราบข้อมูล

- สำหรับหน่วยงานอื่นๆ ที่ได้มีการประสานงานให้กลุ่มเกษตรกรบ้านริมวางนำผลผลิตไปจำหน่ายได้แก่ 1)โรงพยาบาลหางดง อ. หางดง จ. เชียงใหม่ เกษตรกรได้นำผลผลิตไปจำหน่ายเพียงครั้งเดียว และได้ขอหยุดจำหน่ายชั่วคราวเนื่องจากสถานที่ของโรงพยาบาลอยู่ระหว่างการก่อสร้างทำให้ไม่สะดวกในการจำหน่ายเท่าที่ควร 2) บริเวณที่ว่าการอำเภอสันป่าตอง อ. สันป่าตอง จ. เชียงใหม่ และ 3) บริเวณที่ว่าการอำเภอหางดง อ. หางดง จ. เชียงใหม่ ตัวแทนเกษตรกรได้นำผลผลิตไปวางจำหน่ายสถานที่ละ 3 – 4 ครั้ง พบว่าผู้บริโภคยังไม่ให้ความสนใจมากเท่าที่ควร ประกอบกับเกษตรกรมีแหล่งรองรับผลผลิตอื่นที่สะดวกกว่า รวมทั้งเกษตรกรต้องการจัดสรรเวลาที่ใช้ในการจำหน่ายผลผลิตให้เหลือน้อยลง เพื่อมีเวลาในการดูแลแปลงผลิดมากขึ้น เกษตรกรจึงหยุดการจำหน่ายไปก่อน โดยได้แจ้งให้ทางผู้ดูแลสถานที่ทราบเพื่อความสะดวกในการประสานงานหากต้องการจำหน่ายในครั้งต่อไปเมื่อมีสมาชิกมากขึ้น หรือผลผลิตเพิ่มขึ้น

ในการจำหน่ายผลผลิตของตัวแทนกลุ่มทั้งที่จำหน่ายในตลาดชุมชน และจำหน่ายตามหน่วยงาน จะมีโปสเตอร์ รวมถึงแผ่นพับและเอกสารให้ข้อมูลของวิธีการผลิต และข้อมูลกลุ่มร่วมกับการจำหน่ายทุกครั้ง โดยสำหรับกลุ่มริมวาง ผลผลิตบางชนิดจะบรรจุถุงติดฉลากสัญลักษณ์กลุ่มที่ทางโครงการฯ ออกรับรองให้ไว้ที่ข้างถุงด้วย

3) ตัวแทนกลุ่มนำผลผลิตของตนเองและที่รับซื้อจากสมาชิกจำหน่ายให้ร้านจำหน่ายผลผลิตสุขภาพ หรือคนกลางที่รับซื้อผลผลิตสุขภาพ

วิธีการนี้มีเพียงกลุ่มริมวางที่มีตัวแทนเกษตรกร 1 ราย นำผลผลิตของตนเองและที่รับซื้อจากสมาชิกไปจำหน่ายให้ร้านจำหน่ายผลผลิตเกษตรที่อยู่ในอำเภอสันป่าตอง จ. เชียงใหม่ รวมทั้งจำหน่ายให้คนกลางที่สนใจเข้าไปรับซื้อผลผลิตและนำไปจำหน่ายต่อในลักษณะผลผลิตปลอดภัยจากสารพิษ ซึ่งช่องทางนี้ปัจจุบันเกษตรกรหยุดจำหน่ายชั่วคราว เนื่องจากผลผลิตมีไม่เพียงพอ รวมทั้งราคาที่จำหน่ายได้ก็ต่ำกว่าที่เกษตรกรไปจำหน่ายเองโดยตรง

4) การจำหน่ายผ่านคนรวบรวมในชุมชน: สำหรับเกษตรกรกลุ่มบ้านร่องขุด ต. แม่กะ อ. สันป่าตอง เนื่องจากยังมีเกษตรกรน้อยรายที่ได้เริ่มปรับเปลี่ยนการผลิตเป็นแบบปลอดสารพิษ เกษตรกรจึงใช้วิธีจำหน่ายผลผลิตให้กับตัวแทนเกษตรกรในกลุ่มที่เป็นผู้รวบรวมผลผลิตในชุมชนไปจำหน่ายในตลาดชุมชนในพื้นที่ รวมทั้งตัวแทนเกษตรกรในกลุ่มแม่วางที่ได้เริ่มจำหน่ายผลผลิตบางส่วนให้กับคนกลางในตลาดอำเภอสันป่าตองในช่วงที่ผลผลิตมีมากขึ้น และเกษตรกรบางรายที่เคยผลิตผักและจำหน่ายผ่านผู้รวบรวม

ในชุมชน แม่เกษตรกรได้ปรับเปลี่ยนเป็นการผลิตโดยไม่ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชแล้วก็ตาม เกษตรกรก็ยังคงจำหน่ายผลผลิตให้กับผู้รวบรวมคนเดิมเพื่อนำไปจำหน่ายในตลาดชุมชน

โดยสรุป สำหรับการดำเนินกิจกรรมการตลาด ของกลุ่มริมวาง ต. บ้านกาด อ. แม่วาง เกษตรกรได้ทดลองจำหน่ายผลผลิตในหลายรูปแบบและหลายสถานที่ และยังเปิดโอกาสให้สมาชิกที่สนใจต้องการร่วมกิจกรรมได้เข้าไปทดลองทำการตลาดด้วยตนเอง ทำให้เกษตรกรเกิดการเรียนรู้ รวมทั้งการที่เกษตรกรสามารถจำหน่ายผลผลิตได้ราคาดี สร้างรายได้แก่ครัวเรือน เป็นการสร้างแรงจูงใจในการผลิต ให้เกษตรกรทำการผลิตอย่างต่อเนื่อง มีการขยายพื้นที่การผลิตในบางราย รวมทั้งมีเกษตรกรรายใหม่สนใจเข้าร่วมกระบวนการผลิตด้วย ซึ่งล่าสุดเกษตรกรให้ข้อมูลว่าเริ่มมีคนกลางเข้าไปติดต่อขอรับซื้อผลผลิต บางรายประสานงานขอรับซื้อในปริมาณมาก แต่ต้องมีผลผลิตต่อเนื่อง ซึ่งเกษตรกรยังไม่ได้ต่อบตกลงเนื่องจากยังไม่สามารถทำการผลิตตามที่คนกลางต้องการได้

ตารางที่ 3.3 รูปแบบกิจกรรมการตลาดของกลุ่ม รายได้เฉลี่ยจากการจำหน่ายและจำนวนผู้บริโภคที่ซื้อต่อครั้ง

รูปแบบการตลาด	ชื่อกลุ่มและแหล่งจำหน่าย	รายได้ (บาท/ครั้ง)	จำนวนผู้บริโภคที่ซื้อต่อครั้ง (ราย)
1. ตัวแทนกลุ่มนำผลผลิตจำหน่ายในตลาดชุมชน	1. กลุ่มริมวาง - ตลาดบ้านกาด 2. กลุ่มแม่ฮ่องใต้: ตลาดหนองดอก จ. ลำพูน 3. กลุ่มร้องซูด: ตลาดปากบ่อง จ. ลำพูน และตลาดกอโชค อ. สันป่าตอง	300 - 400 200 - 400 200 - 300	30 - 50 30 - 40 20 - 30
2. ตัวแทนกลุ่ม และเกษตรกรผู้ผลิตนำผลผลิตจำหน่ายตรงตามโรงเรียน โรงพยาบาล หน่วยงานต่างๆ	กลุ่มริมวาง ต. บ้านกาด - โรงพยาบาลสันป่าตอง - โรงเรียนสันป่าตองวิทยาคม - โรงเรียนทางดงรัฐราษฎร์ฯ - ศูนย์ชั่งตวงวัดฯ อ. สันป่าตอง - อื่นๆ (อ. หางดง อ. สันป่าตอง)	3,000 - 5,000 600 - 800 300 - 500 200 - 500	60 - 100 20 - 30 10 - 20 20 - 30
3. ตัวแทนกลุ่มนำผลผลิตจำหน่ายให้ร้านจำหน่ายผลผลิตสุขภาพ หรือคนกลาง	- กลุ่มริมวาง: อ. สันป่าตอง **ปัจจุบันหยุดจำหน่ายชั่วคราว**	400 - 600	20 - 30
4. เกษตรกรผู้ผลิตจำหน่ายให้คนรวบรวมในชุมชน ¹	เกษตรกรผู้ผลิตจากแต่ละกลุ่ม 1. กลุ่มริมวาง 2. กลุ่มแม่ฮ่องใต้ 3. กลุ่มร้องซูด	100 - 200 ² (บาท/ครั้ง/ ครัวเรือน)	จำหน่ายทุกวัน หรือวันเว้นวัน ขึ้นกับปริมาณผัก

หมายเหตุ: ¹ การจำหน่ายผลผลิตผ่านคนกลาง ยังไม่ทราบจำนวนผู้บริโภคที่แน่นอนในการซื้อแต่ละครั้ง

² เกษตรกรรวบรวมผักทั่วไปจากในชุมชนเพื่อไปจำหน่ายต่อ รายได้คิดเฉพาะที่จำหน่ายผักปลอดสารพิษ

ในส่วนของกลุ่มเกษตรกรบ้านแม่ฮ่องใต้ และกลุ่มร่องซุด ต. แม่ก๊ะ อ. สันป่าตอง เนื่องจากจำนวนเกษตรกรที่ปรับเปลี่ยนเป็นการผลิตโดยไม่ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช มีจำนวนน้อยราย การจำหน่ายผลผลิตตั้งแต่ระยะแรกจนถึงสิ้นสุดโครงการจึงเป็นการจำหน่ายให้กับตัวแทนกลุ่ม กลุ่มละ 1 ราย ที่นำผลผลิตของตนเองไปจำหน่ายในตลาดชุมชนในระยะเวลาสั้นๆ (ตารางที่ 3.3) และบางส่วนก็จำหน่ายให้กับพ่อค้าคนกลางในราคาเท่ากับผักที่ผลิตโดยวิธีทั่วไป ทั้งนี้เกษตรกรสนใจอยากนำผลผลิตไปจำหน่ายตามหน่วยงานที่เกษตรกรคิดว่ามีศักยภาพในการซื้อ เช่น โรงพยาบาลลำพูน โรงเรียนขนาดใหญ่ในจังหวัดลำพูน เช่น โรงเรียนจักรคำคณาทร โรงเรียนสวนบุญอุปถัมภ์ เป็นต้น แต่เนื่องจากจำนวนผลผลิตที่มีไม่หลากหลายพอ ประกอบกับเกษตรกรตัวแทนก็ต้องใช้เวลาส่วนใหญ่ในการดูแลแปลงผลิตของตนเอง เกษตรกรจึงยังไม่พร้อมที่จะนำไปจำหน่ายตรงตามหน่วยงานด้วยตนเอง

ชนิดผักที่เกษตรกรปลูกหมุนเวียน

ชนิดผักที่เกษตรกรปลูกหมุนเวียนเพื่อจำหน่าย ส่วนใหญ่เป็นพืชผักเศรษฐกิจที่ทางโครงการฯ ให้ข้อมูล ทั้งที่เป็นพืชผักหลักที่สามารถปลูกหมุนเวียนได้ตลอดปีและผักรองที่ปลูกได้ตามฤดูกาล รวมถึงผักพื้นบ้านที่สามารถจำหน่ายได้ราคาดี โดยสำหรับผักพื้นบ้านบางชนิดเกษตรกรปลูกร่วมในแปลงผลิตผักปลอดสารพิษ และบางชนิดที่เกษตรกรปลูกเป็นผักสวนครัวในบริเวณบ้าน หรือในสวน/ผักป่าที่เกษตรกรไม่มีการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชก็สามารถนำไปจำหน่ายได้ด้วย ในการผลิต ระยะแรกเกษตรกรจะมีการวางแผนการผลิตร่วมกันเพื่อหลีกเลี่ยงการปลูกผักซ้ำกันมาก แต่ด้วยข้อจำกัดด้านความยากง่ายในการจัดการของผักแต่ละชนิด ความแตกต่างของราคาผัก ความพร้อมของเกษตรกรและการปรับเปลี่ยนตามความต้องการของตลาด เกษตรกรแต่ละรายจึงปลูกผักซ้ำกันบ้าง แตกต่างกันบ้าง ซึ่งจากการรวบรวมชนิดผักที่เกษตรกรทั้ง 3 กลุ่มนำไปจำหน่ายเป็นรายได้ทั้งหมด พบว่ามีมากกว่า 50 ชนิด จำแนกได้ตามประเภทผักเศรษฐกิจ ผักพื้นบ้าน/ผักป่า และ ผลไม้บางชนิด ได้แก่

ผักเศรษฐกิจ: กวางตุ้ง กะหล่ำดอก กะหล่ำปลี ขึ้นฉ่าย คื่นช่าย ตั้งโอ๋ แดงกวา ถั่วฝักยาว บล๊อคโคลี หอมแบ่ง ปวยเล้ง ผักกาดขาว ผักกาดเขียวปลี ผักกาดฮ่องเต้ ผักโขมจีน ผักชี ผักบุ้งจีน มะเขือเทศ มะเขือเปราะ มะเขือยาว มะระจีน สลัดแก้ว สลัดใบ หอมหัวใหญ่ กระเทียม

ผักพื้นบ้าน: กระเจี๊ยบเขียว กะเพรา ข่า ชะอม ชะพลู เชียงดา ถั่วปี ถั่วลาย ถั่วอ้า ผักกาดจ้อน ผักกาดแก้ว ผักขี้หูด ผักโขมแดง ผักเจ้าหม่อม ผักบุ้งนา ผักปลั่ง ผักหวานบ้าน ยอดผักชಾಯเต้ (มะระหวาน) ผลชಾಯเต้ (มะเขือเครือ) มะนาว ถั่วแปบ กะเพรา โหระพา แมงลัก มะรุม มะระจีน ผักหนาม ตำลึง

ผลไม้: มะละกอ มะพร้าวอ่อน ขนุน มะม่วง ฝรั่ง

ราคาจำหน่าย

สำหรับราคาผลผลิตที่เกษตรกรจำหน่าย ในระยะแรก ถ้าเป็นการจำหน่ายในตลาดชุมชน หรือขายผ่านคนกลางในชุมชน เกษตรกรจำหน่ายในราคาใกล้เคียงหรือสูงกว่าราคาผลผลิตผักทั่วไปในตลาดชุมชนไม่มากนัก แต่ถ้าเกษตรกรนำผลผลิตไปจำหน่ายเองตามหน่วยงานต่างๆ เกษตรกรจะตั้งราคา โดยอิงราคาผลผลิตที่ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ จำหน่ายแก่ผู้บริโภคในเขตเมืองเชียงใหม่ ซึ่งจำหน่ายสูงกว่าการจำหน่ายในตลาดชุมชน (ตารางที่ 3.4) จากราคาที่เกษตรกรจำหน่ายได้ค่อนข้างสูงกว่ามากนี้ จูงใจให้เกษตรกรหลายรายสนใจนำผลผลิตไปจำหน่ายตามหน่วยงานมากขึ้น

ในการปรับเปลี่ยนราคาจำหน่าย จากการสอบถามเกษตรกร พบว่าถ้าเป็นการจำหน่ายให้กับคนกลางในท้องถิ่นหรือเกษตรกรนำผลผลิตไปจำหน่ายเองในตลาดชุมชน ราคาจำหน่ายจะยังคงอิงกับราคาผักทั่วไปในท้องตลาด แต่ในระยะหลังสำหรับกลุ่มริมวาง และกลุ่มแม่ฮ่องใต้ เกษตรกรสามารถจำหน่ายผลผลิตได้ในราคาสูงขึ้นกว่าเดิมบ้าง เนื่องจากการรับทราบของผู้ซื้อทั้งคนกลางที่รับซื้อและผู้บริโภคจำนวนหนึ่งว่าเป็นผลผลิตที่ผลิตโดยไม่ใช้สารเคมีกำจัดศัตรู ทำให้ผู้ซื้อส่วนหนึ่งเต็มใจจ่ายในราคาที่สูงขึ้น ส่วนเกษตรกรกลุ่มร่องขุด เกษตรกรยังจำหน่ายผลผลิตได้ในราคาไม่แตกต่างจากเดิม เนื่องจากผลผลิตปลอดสารพิษยังมีจำนวนน้อย ในการจำหน่ายเกษตรกรตัวแทนยังจำหน่ายร่วมกับผักที่ผลิตโดยวิธีทั่วไป (เพื่อความคุ้มทุน) แม้จะแยกส่วนการวางจำหน่าย แต่ก็ยังไม่เป็นที่ยอมรับของผู้บริโภคเท่าที่ควร ยังจำเป็นต้องมีการณรงค์ให้ข้อมูลแก่ผู้บริโภคที่มากกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน หรือต้องแยกจำหน่ายออกจากผักทั่วไปให้ชัดเจนเมื่อเกษตรกรมีผลผลิตมากขึ้น

ส่วนการจำหน่ายตรงตามหน่วยงานของกลุ่มริมวาง เกษตรกร ใช้วิธีกำหนดราคากลางของผักแต่ละชนิดร่วมกัน แล้วกำหนดให้เกษตรกรแต่ละรายจำหน่ายในราคาเท่ากันค่อนข้างคงที่ตลอดปีในแต่ละจุดจำหน่าย ซึ่งราคาผักแต่ละชนิดที่กลุ่มเกษตรกรกำหนด ดังแสดงในตารางที่ 3.5 ซึ่งจากตารางดังกล่าวนี้ เมื่อเปรียบเทียบกับราคาผักที่ผลิตโดยวิธีทั่วไป ซึ่งเป็นราคาจำหน่าย ณ ตลาดเมืองใหม่ อ. เมือง จ. เชียงใหม่ พบว่า ผักปลอดสารพิษของกลุ่มริมวางส่วนใหญ่มีราคาสูงกว่าผักที่ผลิตโดยวิธีทั่วไปในตลาดเมืองใหม่ ซึ่งหลายชนิดจำหน่ายได้ในราคาสูงกว่า 1 เท่าตัว (100%) บางชนิดราคาแตกต่างกันไม่มาก มีเพียงบางชนิดที่จำหน่ายในราคาถูกลงกว่าที่ตลาดเมืองใหม่ เช่น บวบเหลี่ยม มะระจีน (ตารางที่ 3.5) อย่างไรก็ตามราคาผักที่ผลิตโดยวิธีทั่วไปที่จำหน่าย ณ ตลาดเมืองใหม่ มักเคลื่อนไหวขึ้นลงตามฤดูกาล ราคาที่นำมาเปรียบเทียบในที่นี้ เป็นราคาจำหน่ายเพียงช่วงเวลาเดียว จึงอาจมีความแตกต่างกันมาก

ตารางที่ 3.4 เปรียบเทียบราคาจำหน่ายผักทั่วไป กับราคาผักปลอดสารพิษที่วางจำหน่าย ณ ตลาดชุมชน
ใกล้แหล่งผลิต และการจำหน่ายตามหน่วยงาน

ชนิดผัก	ราคาผักทั่วไปในตลาด ชุมชน (บาท/กก.)	ราคาผักปลอดสารพิษ	
		ในตลาดชุมชน	ตามหน่วยงาน
ผักนึ่ง	7-8	8-10	20
กวางตุ้ง	5-7	8-10	20
คะน้า	10	15	40
ผักโขมเขียว	-	20	30
ผักโขมแดง	-	30	50-60
มะเขือยาว	5	8-10	30
ถั่วฝักยาว	10- 12	12-15	30
มะเขือเปราะ	8-10	10-12	20-25
กระเจี๊ยบเขียว	10	8-10	25
แตงกวา	7-10	10-12	20-25
พริก	10-12	10-15	25
บร็อคโคลี่	15 -20	30	40 - 60
กะหล่ำดอก	15 -20	30	40

หมายเหตุ: ราคาผักทั่วไป เป็นราคาในเดือน สิงหาคม พ.ศ. 2552 ซึ่งผักบางชนิดไม่พบจำหน่ายในตลาดขณะนั้น

ตารางที่ 3.5 เปรียบเทียบราคาผักปลอดสารพิษที่เกษตรกรขายตรงตามหน่วยงาน (ผู้บริโภครีโกลซื้อ) กับราคาผักทั่วไป

ชนิดพืชผัก	ราคาผักปลอดสารพิษ ของกลุ่มเกษตรกร(แม่วาง) ¹ :บาท / กก.	ราคาผักใช้สารเคมี ณ ตลาดเมืองใหม่ ² :บาท / กก.	ส่วนต่างของราคา :บาท / กก. ⁽¹⁻²⁾
1. กะหล่ำปลี	20	10	10 (100%)
2. กะหล่ำดอก	40	20	20 (100%)
3. กวางตุ้ง	20	15	5(33%)
4. ผักโขม	30	20	10 (50%)
5. เจริญผล	20	15	5 (33%)
6. ขาวปลี	20	15	5(33%)
7. ส่องเต้	20	20	0(0.0%)
8. ผักกาดขาว	20	15	5 (33%)
9. ขึ้นฉ่าย	35	70	-35* (-100%)
10. คะน้า	40	15	25 (160%)
11. คะน้าฮ่องกง	60	20	40 (200%)
12. บวบงู	20	20	0(0.0%)
13. ผักปลัง	30	20	10 (50%)
14. แดงกวา	20	10	10 (50%)
15. บวบหอม	-	25	0(0.0%)
16. ถั่วฝักยาว	30	30	0(0.0%)
17. บวบเหลี่ยม	20	25	-5* (-20%)
18. บร็อคโคลี่	50	50	0 (0%)
19. ปวยเล้ง	50	50	0 (0%)
20. ผักบุ้ง	30	25	5 (20%)
21. ผักชี	30	30	0 (0.0%)
22. สลัดครอส	30	10	20 (200%)
23. สลัดใบ	20-25	25	0 (0%)
24. มะระจีน	20	30	-10* (-50%)
25. มะเขือเปราะ	20	15	5 (33%)
26. มะเขือยาว	20 - 30	20	0-10(0-330%)
27. มะเขือเทศ	20	8	12 (150%)
28. สลัดแก้ว	40	15	25 (160%)
29. หอมแบ่ง	-	10	na
30. หัวไชเท้า	20	15	5 (33%)

หมายเหตุ: ราคาผักที่ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช เป็นราคาผัก ณ ตลาดเมืองใหม่ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ซึ่งเป็น ราคาช่วงเดือน

พฤศจิกายน 2552 – กุมภาพันธ์ 2553)

รายได้ ต้นทุน และผลตอบแทนจากการผลิต

ในการประเมินรายได้ ต้นทุนและผลตอบแทนจากการผลิตพืชผักปลอดสารพิษของเกษตรกร ได้ใช้วิธีประเมินเป็นรายเกษตรกร โดยรวมทุกชนิดผักที่ปลูกในแปลง เนื่องจากเกษตรกรแต่ละรายมีการปลูกผักหลากหลายชนิดปลูกหมุนเวียนสลับแปลงต่อเนื่องกันตลอดปี (การประเมินเป็นรายชนิดผักทำได้ยากและมีโอกาสที่ข้อมูลคลาดเคลื่อนมาก) การประเมินจึงได้ใช้ข้อมูลจากการจดบันทึกของเกษตรกร โดยเลือกเพียงบางราย ที่ได้เริ่มการผลิตตั้งแต่ระยะแรกเริ่ม โครงการต่อเนื่องจนถึงสิ้นสุดโครงการ และมีการบันทึกรายรับและรายจ่ายต่างๆ เป็นรายวันสม่ำเสมอ นำมาวิเคราะห์สรุปเป็นตัวอย่าง รวมทั้งการสัมภาษณ์เพิ่มเติมด้านการใช้แรงงานครอบครัวและข้อมูลอื่นๆ ที่ไม่สมบูรณ์

ในการประเมินรายได้ทั้งหมด คำนวณเฉพาะรายได้ที่เกิดจากการจำหน่ายผลผลิตของเกษตรกรเท่านั้น ไม่รวมในส่วนที่เกษตรกรนำไปบริโภคในครัวเรือน ทำเป็นเมล็ดพันธุ์ หรือแจกจ่าย ส่วนต้นทุนการผลิต คำนวณเฉพาะต้นทุนผันแปร โดยจำแนกเป็น 2 ส่วน คือ 1) ต้นทุนผันแปรที่เป็นเงินสด ซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายที่เกษตรกรใช้จ่ายไปจริงในการซื้อวัสดุปัจจัยต่างๆ เช่น ค่าเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ยคอก ปุ๋ยเคมี น้ำมันเชื้อเพลิง/ไฟฟ้า ถูบบรรจุผัก ค่าแรงงานจ้างบางครัวเรือน และค่าวัสดุอื่นๆ เช่น ถาดเพาะเมล็ดพันธุ์ผัก อุปกรณ์ป้องกันกำจัดโรค/แมลง ไม้ค้ำ พลาสติกคลุมแปลง แสลง อุปกรณ์ในการให้น้ำ เป็นต้น ซึ่งวัสดุเหล่านี้บางชนิดมีอายุการใช้งานมากกว่า 1 ปี ในการคำนวณก็จะคิดอายุการใช้งานและประเมินเป็นต้นทุนต่อ 1 ปี และ 2) ต้นทุนผันแปรที่ไม่เป็นเงินสด ซึ่งในที่นี้จะคิดเฉพาะค่าแรงงานครอบครัว ซึ่งเป็นค่าใช้จ่ายที่เกษตรกรไม่ได้จ่ายจริง แต่เป็นค่าเสียโอกาสที่คิดให้กับแรงงานครอบครัวตามจำนวนแรงงานที่ใช้ในการจัดการดูแลแปลงผลิตและการจำหน่ายผลผลิตผัก วิธีการคำนวณ จะใช้การประเมินจากจำนวนแรงงานครัวเรือนที่เกษตรกรใช้ในการผลิตและจำหน่าย คูณด้วยจำนวนชั่วโมงที่เกษตรกรทำงานต่อวัน คูณจำนวนวันที่เกษตรกรทำในรอบเดือน คูณด้วยจำนวนเดือนที่เกษตรกรทำการผลิต หรือจำนวนวันที่เกษตรกรทำงานทั้งหมดในช่วงที่ผ่านมา (แยกเป็นการผลิตและจำหน่าย) จากค่าทั้งหมดหารด้วย 8 ชั่วโมง ได้ค่าหน่วยเป็นวันงาน แล้วคูณด้วยอัตราค่าจ้างในท้องถิ่น ซึ่งในที่นี้ใช้อัตรา 160 บาท/วัน : [จำนวนวันงาน = (จำนวนคนทำงาน x จำนวนชั่วโมงทำงานต่อวัน X จำนวนวันที่ทำงานในรอบเดือน X จำนวนเดือนที่ผลิต)/8]

ในการวิเคราะห์ผลตอบแทน จะวิเคราะห์ผลคือ

- 1) ผลตอบแทนเหนือต้นทุนเงินสด (บาท/ไร่/ปี) = รายได้ทั้งหมด - ต้นทุนผันแปรที่เป็นเงินสด
- 2) ผลตอบแทนสุทธิ หรือ กำไรสุทธิ = รายได้ทั้งหมด - ต้นทุนผันแปรที่เป็นเงินสด - ต้นทุนผันแปรที่ไม่เป็นเงินสด (ค่าเสียโอกาสแรงงานครอบครัว)
- 3) ผลตอบแทนต่อแรงงาน (บาท/วันงาน) = (รายได้ทั้งหมด - ค่าใช้จ่ายทั้งหมดที่ไม่รวมค่าแรงงาน) / จำนวนวันงานทั้งหมด

ซึ่งผลตอบแทนต่อแรงงาน (บาท/วันงาน) นี้สามารถนำไปเปรียบเทียบกับค่าจ้างแรงงานในท้องถิ่นว่าผลตอบแทนที่เกษตรกรได้รับจากการผลิตคุ้มค่าหรือไม่ถ้าเปรียบเทียบกับค่าจ้างทั่วไป เป็นต้น

ตารางที่ 3.6 เป็นผลการวิเคราะห์ของเกษตรกรกลุ่มริมวาง 5 ครัวเรือนที่มีการปลูกพืชผักหมุนเวียนต่อเนื่องกัน ทั้งนี้เกษตรกรเริ่มต้นการผลิตไม่พร้อมกัน ขนาดพื้นที่การผลิตก็แตกต่างกัน (0.5 – 1.25 ไร่) รวมทั้งความเข้มข้นในการใช้ที่ดินในรอบการผลิตก็แตกต่างกัน โดยเกษตรกรเริ่มผลิตในเดือน พฤษภาคม – มิถุนายน พ.ศ. 2552 และโครงการได้เก็บข้อมูลจนถึงเดือนมีนาคม 2553 รวมมากที่สุดคือ 11 เดือน จากข้อมูลการผลิตที่ได้ของแต่ละครัวเรือน ได้ปรับเป็นระยะเวลาการผลิต 1 ปี ต่อพื้นที่การผลิต 1 ไร่ จากผลที่ได้ พบว่าเกษตรกรมีรายได้จากการจำหน่ายผักแตกต่างกัน สาเหตุหลักจากชนิดของผักที่เกษตรกรเลือกปลูก และราคาจำหน่ายที่แตกต่างกันตามแหล่งจำหน่ายและชนิดผัก รวมทั้งผลจากภาวะแวดล้อม และความตั้งใจ/การให้ความสำคัญในการผลิตและการจัดการของเกษตรกรที่แตกต่างกันทำให้ได้ผลผลิตต่างกัน (บางรายผลิตหมุนเวียนต่อเนื่องเต็มพื้นที่โดยไม่มีการปล่อยพื้นที่ว่าง ขณะที่บางรายลดพื้นที่ปลูกในบางช่วง บางรายประสบปัญหาผลผลิตไม่ดีในบางแปลง บางช่วงการผลิต)

จากเกษตรกรทั้ง 5 ราย พบว่าเกษตรกรรายที่ 1 และรายที่ 2 (F1 และ F2) ซึ่งผลิตผักหมุนเวียนทั้งปี สามารถผลิตผักจำหน่ายได้รายได้รวมมากกว่า 1 แสนบาท/ไร่/ปี ใกล้เคียงกับเกษตรกรรายที่ 3 (F3) ที่จำหน่ายผักได้กว่า 9.3 หมื่นบาท/ไร่/ปี ส่วนเกษตรกรรายที่ 4 และ 5 (F4 และ F5) จำหน่ายผักได้รายได้น้อยกว่า คือเท่ากับ 46,624 และ 62,195 บาท/ไร่/ปี โดยมีต้นทุนการผลิตที่เป็นเงินสด ระหว่าง 6,424 – 18,338 บาท/ไร่/ปี จากรายได้ทั้งหมดเมื่อหักต้นทุนเงินสด พบว่า เกษตรกรทั้ง 5 รายนี้ มีรายได้สุทธิเหนือต้นทุนเงินสดแตกต่างกันระหว่าง 40,200 – 91,311 บาท/ไร่/ปี หรือถ้าคิดเฉลี่ยของทั้ง 5 ราย ก็จะเท่ากับ 69,288 บาท/ไร่/ปี และเมื่อหักค่าแรงงานครอบครัวซึ่งไม่ได้เป็นค่าใช้จ่ายจริง แต่เป็นค่าเสียโอกาสที่คิดให้กับแรงงานครอบครัวตามจำนวนแรงงานที่ใช้ในการจัดการดูแลแปลงผลิตและการจำหน่ายผลผลิตผักแล้ว พบว่าเกษตรกรมีกำไรสุทธิจากการผลิตผักแตกต่างกัน โดยเกษตรกรรายที่มีผลตอบแทนสุทธิสูงที่สุด คือ ประมาณ 51,000 บาท/ไร่/ปี และน้อยที่สุดคือ ประมาณ 16,200 บาท/ไร่/ปี และเมื่อคำนวณผลตอบแทนต่อแรงงาน พบว่า มีผลตอบแทนต่อแรงงานอยู่ระหว่าง 268 – 362 บาท/วันงาน ซึ่งสูงกว่าค่าจ้างโดยเฉลี่ยในพื้นที่ที่อยู่ประมาณ 150 – 180 บาท/วันงาน ดังนั้นจะเห็นว่าแม้ในเกษตรกรที่มีรายได้รวมจากการผลิตผักไม่มากนัก แต่เมื่อคิดผลตอบแทนแล้ว ก็ยังให้ผลตอบแทนต่อวันทำงานที่สูงกว่าการไปรับจ้างทั่วไป

สำหรับรายละเอียด การผลิตและการจำหน่ายผักของเกษตรกรทั้ง 5 รายนี้ เกษตรกรรายที่ 1 และ 2 (F1 และ F2) ซึ่งเป็นเกษตรกรแกนนำที่สำคัญของกลุ่มจะทำการผลิตผักเต็มพื้นที่ต่อเนื่องตลอดตั้งแต่เริ่มการผลิต โดยมีชนิดผักประมาณ 20 ชนิด ส่วนใหญ่จะเน้นเป็นชนิดผักเศรษฐกิจที่ผู้บริโภคต้องการ จำหน่ายได้ราคาดี เช่น ถั่วลันเตา แตงกวา ถั่วฝักยาว คื่นช่าย กวางตุ้ง ผักบุ้ง มะเขือม่วง มะเขือยาว และผักตระกูลกะหล่ำ ในฤดูหนาว รวมถึงผักพื้นบ้านบางชนิดด้วย ในการจำหน่าย เนื่องจากเกษตรกรเป็นผู้ริเริ่มการไปจำหน่ายตามหน่วยงานเป็นรายแรกๆ และจำหน่ายต่อเนื่องสม่ำเสมอ ทำให้จำหน่ายผักได้รายได้รวมค่อนข้างสูง ส่วนเกษตรกรรายที่ 3 (F3) ระยะเวลาแรกเกษตรกรปลูกผักไม่เต็มพื้นที่ มีปล่อยพื้นที่ว่างบ้างในบางแปลง ในการจำหน่ายผลผลิตระยะแรกเกษตรกรฝากผลผลิตส่วนหนึ่งไปกับตัวแทนเกษตรกรที่ไปจำหน่ายตามหน่วยงาน และจำหน่ายผลผลิตอีกส่วนหนึ่งให้กับคนรวบรวมในท้องถิ่น ทำให้ยังไม่ได้ราคาและรายได้ดี

นัก ต่อมาเมื่อเกษตรกรได้ไปร่วมจำหน่ายผลผลิตเองโดยตรง สามารถจำหน่ายผลผลิตได้ในราคาสูง เกษตรกรจึงให้ความสนใจในการจัดการแปลงผักเข้มข้นมากขึ้น เพิ่มชนิดผักตามที่ตลาดต้องการ มีการ ผสานผักพื้นเมืองที่เป็นที่นิยมปลูกในแปลงหมุนเวียนต่อเนื่อง (รวมชนิดผักที่ปลูกหมุนเวียนทั้งปีประมาณ 30 ชนิด) ทำให้จำหน่ายมีรายได้มากขึ้น ส่วนเกษตรกรรายที่ 4 และ 5 (F4 และ F5) ระยะแรกที่เข้าร่วม โครงการ เกษตรกรเลือกปลูกผักเศรษฐกิจบางชนิดที่ดูแลง่าย เช่น กวางตุ้ง ผักโขม คื่นช่าย อ่องเต้ แดงกวา ร่วมกับผักพื้นบ้านต่างๆ เช่น ชะอม ผักหวาน ผักเชียงดา ที่เกษตรกรปลูกในแปลงอยู่แล้ว การจำหน่าย ส่วน หนึ่งจำหน่ายให้กับคนรวบรวมในท้องถิ่น อีกส่วนฝากตัวแทนเกษตรกรจำหน่ายตามหน่วยงาน ทำให้ยัง ไม่ได้ราคาและรายได้ดีนัก ต่อมาระยะหลังเมื่อเกษตรกรได้ร่วมไปจำหน่ายผักเองตามหน่วยงาน ประกอบ กับการจำหน่ายผักในตลาดท้องถิ่นเริ่มมีการตอบรับมากขึ้น เกษตรกรจึงให้ความสำคัญกับการผลิตผักมาก ขึ้น และสำหรับเกษตรกรสมาชิกผู้ปลูกผักรายอื่นๆ ในกลุ่มที่มีได้นำผลการผลิตมาเสนอในที่นี้ บางรายยังทำ การผลิตไม่เต็มแปลง บางรายก็ผลิตไม่สม่ำเสมอต่อเนื่อง ทำให้มีข้อมูลไม่สมบูรณ์ ซึ่งในระยะหลังเกษตรกร

ตารางที่ 3.6 ต้นทุนและผลตอบแทนจากการผลิตผักปลอดสารพิษของเกษตรกรกลุ่มริมวางบางราย ในรอบ 1 ปี

หน่วย: บาท/ไร่/ปี

เกษตรกรรายที่	F1	F2	F3	F4	F5	เฉลี่ย
พื้นที่ปลูกจริง (ไร่)	1.25	0.75	0.75	0.5	0.5	-
ระยะเวลาปลูก (เดือน)	11	10	10	10	9	-
แรงงานเกษตรกรในครัวเรือน (คน)	2	2	2	1	2	-
(1) รายได้รวม (บาท)	109,650.24	102,234.67	92,752.00	46,624.00	62,195.00	82,691.18
(2) ต้นทุนเงินสด	18,338.88	15,109.67	15,974.68	6,424.03	11,169.00	13,403.25
เมล็ดพันธุ์	3,033.60	2,153.33	2,693.33	1,560.00	2,040.00	2,296.05
ปุ๋ยคอก	4,819.20	2,346.67	1,600.00	1,770.67	330.00	2,173.31
ปุ๋ยเคมี	1,833.60	1,052.00	1,301.33	240.00	720.00	1,029.39
น้ำมันเชื้อเพลิง	3,768.00	2,400.00	3,200.00	360.00	2,580.00	2,461.60
ถุงบรรจุ	2,311.68	2,618.67	2,330.02	386.67	369.00	1,603.21
อื่นๆ	1,972.80	4,539.00	4,850.00	2,106.70	2,790.00	3,251.70
ค่าแรงงานจ้าง	600.00	-	-	-	2,340.00	588.00
(3) ค่าแรงงานครอบครัว: ไม่สด	40,320.00	38,400.00	38,240.00	24,000.00	29,440.00	34,080.00
(4) ต้นทุนทั้งหมด (2) + (3)	58,658.88	3,509.67	54,214.68	30,424.03	40,609.00	47,483.25
(5) รายได้สุทธิเหนือต้นทุนเงิน						
สด (1) - (2)	91,311.36	87,125.00	76,777.32	40,199.97	51,026.00	69,287.93
(6) กำไรสุทธิ (1) - (4)	50,991.36	48,725.00	38,537.32	16,199.97	21,586.00	35,207.93
(7) ผลตอบแทนต่อแรงงาน						
(บาท/วันงาน)	362.35	363.02	321.24	268.00	277.3	318.39

ที่มา: คำนวณจากข้อมูลการจดบันทึกของเกษตรกร ซึ่งบันทึกเฉพาะที่จำหน่ายไม่รวมส่วนที่ใช้บริโภค

หมายเหตุ: พื้นที่ปลูกปรับเป็น 1 ไร่ ระยะเวลาปลูก 1 ปี

ตารางที่ 3.7 เป็นผลการวิเคราะห์ของเกษตรกรกลุ่มแม่ฮ่องใต้ อ. สันป่าตอง จ. เชียงใหม่ จำนวน 2 ครัวเรือนที่มีการปลูกพืชผักปลอดสารพิษหมุนเวียนต่อเนื่องตั้งแต่เริ่มโครงการ โดยเกษตรกรรายที่ 1 (F1) นอกจากผลิตผักเองแล้ว เกษตรกรยังรับผักจากสมาชิก (F2) ไปจำหน่ายด้วย ผลผลิตส่วนใหญ่นำไปจำหน่าย ณ ตลาดชุมชนใน อ. เมือง จ. ลำพูน ในราคาที่สูงกว่าผักที่ผลิตโดยวิธีทั่วไปไม่มากนัก มีบางช่วงในฤดูหนาวที่ผลผลิตมีมาก เกษตรกรได้ฝากผลผลิตมาจำหน่ายที่ตลาดนัด “เกษตรปลอดพิษอาหารปลอดภัย” ณ สถานีวิจัยเกษตรเขตชลประทาน มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ทำให้จำหน่ายได้ราคาสูง ในการผลิต ด้วยสภาพพื้นที่ที่เหมาะสม มีลักษณะเป็นแปลงขนาดใหญ่และมีร่องน้ำด้านข้างทำให้เกษตรกรสามารถผลิตผักได้ดีต่อเนื่องตลอดปี (มีผลผลิตเสียหายบ้างจากน้ำท่วม กล้าผักเสียหายในช่วงฤดูฝน) ทั้งนี้เกษตรกรทั้ง 2 ราย จะเลือกปลูกผักไม่มากนักในแต่ละรอบ แต่จะเน้นวางแผนการผลิตให้มีผลผลิตออกต่อเนื่อง สามารถหมุนเวียนเก็บไปจำหน่ายได้ทุกวัน รวมทั้งเลือกชนิดผักที่เป็นที่ต้องการของตลาด สามารถจำหน่ายได้ในราคาค่อนข้างดี (แตงกวา หอมแบ่ง ผักชี ถีนฉ่าย ตระกูลกะหล่ำในฤดูหนาว เป็นต้น) รายได้จากการจำหน่ายผักปลอดสารพิษของเกษตรกรทั้ง 2 รายจึงอยู่ในระดับค่อนข้างดี คือ ระหว่าง 80, 404 – 94, 238 บาท/ไร่ เมื่อหักต้นทุนผันแปรที่เป็นเงินสด และต้นทุนค่าแรงงานครอบครัว แล้วเกษตรกรรายที่ 1 จึงมีผลตอบแทนเหนือต้นทุนเงินสด และผลตอบแทนสุทธิเท่ากับ 71,264 และ 28,864 บาท/ไร่/ปี ตามลำดับ ส่วนเกษตรกรรายที่ 2 มีผลตอบแทนเหนือต้นทุนเงินสด และผลตอบแทนสุทธิ เท่ากับ 62,381 และ 26,541 บาท/ไร่/ปี ตามลำดับ ต่ำกว่าเกษตรกร รายที่ 1 ไม่มากนัก แต่เมื่อคำนวณผลตอบแทนต่อแรงงาน พบว่าเกษตรกรรายที่ 2 มีผลตอบแทนต่อแรงงานสูงกว่าเกษตรกรรายที่ 1 เล็กน้อยคือเท่ากับ 278 และ 269 บาท/วันงาน ตามลำดับ ต่างกันตามจำนวนการทำงานของแรงงานครอบครัว แต่ก็สูงกว่าอัตราค่าจ้างในท้องถิ่น ในทั้ง 2 ราย

ส่วนเกษตรกรกลุ่มร่องขุด เกษตรกรยังได้ผลตอบแทนจากการผลิตไม่มากนักในปีแรก เนื่องจากเกษตรกรประสบปัญหาผลผลิตไม่ดีในบางช่วง ไม่มีแหล่งน้ำผิวดิน ต้องสูบน้ำใช้ เกษตรกรบางรายปลูกผักเป็นบางช่วง รวมทั้งในระยะแรกๆ ที่เกษตรกรมีการวางแผนการผลิตไม่มากนัก มีการผลิตผักน้อยชนิด และผลิตพร้อมกันในปริมาณมาก บางครั้งจึงต้องจำหน่ายผลผลิตให้คนกลางในราคาเท่ากับผักทั่วไป รวมทั้งบางครั้ง โครงการฯ ต้องช่วยนำผลผลิตมาจำหน่ายในตัวเมืองเพื่อให้เกษตรกรมีรายได้คุ้มทุน เมื่อประเมินผลตอบแทนของกลุ่มนี้จึงพบว่ายังไม่ดีนัก จึงไม่ได้นำเสนอผลในที่นี้ (เกษตรกรผลิตไม่เต็มที ความสมบูรณ์ของข้อมูลไม่ดีพอ)

จากรายได้และผลตอบแทนจากการผลิตผักปลอดสารพิษที่คำนวณและนำเสนอข้างต้น เป็นเพียงผลตอบแทนของเกษตรกรตัวอย่างเพียงบางรายเท่านั้น ซึ่งได้เลือกมาเฉพาะรายที่มีการบันทึกข้อมูลค่อนข้างสมบูรณ์ มีการผลิตอย่างต่อเนื่องและระยะเวลาการผลิตนานพอ คือ เริ่มตั้งแต่เริ่มเข้าร่วมโครงการจนถึงสิ้นสุดโครงการ ซึ่งจะพบว่าผลตอบแทนผันแปรแตกต่างกันตามปัจจัยสำคัญคือชนิดผักที่ปลูก วิธีการจำหน่าย รวมทั้งการวางแผนการผลิตของเกษตรกรด้วย ในส่วนของสมาชิกรายอื่นๆ ที่ร่วมโครงการ ผลจากการสอบ

ถ่ม พบว่า เกษตรกรประมาณรายได้จากการจำหน่ายผักแตกต่างกันระหว่าง 30,000 – 50,000 บาท และมีผลตอบแทนที่เป็นเงินสดประมาณ 10,000 – 30,000 บาท ซึ่งเกษตรกรเหล่านี้ก็พอใจที่มีรายได้เสริม

ตารางที่ 3.7 ต้นทุนและผลตอบแทนจากการผลิตผักปลอดสารพิษของเกษตรกรกลุ่มแม่ฮ่องใต้ ในรอบ 1 ปี
หน่วย: บาท/ไร่/ปี

เกษตรกรรายที่	F1	F2	ค่าเฉลี่ย
พื้นที่ปลูกจริง (ไร่)	1	0.5	
ระยะเวลาปลูกจริง	11	9	
แรงงานเกษตรในครัวเรือน (คน)	2	2	
(1) รายได้รวม	94,238.55	80,404.57	87,321.56
(2) ต้นทุนผันแปรเงินสด	22,974.55	18,022.85	20,498.70
เมล็ดพันธุ์	4,370.91	4,685.71	4,528.31
ปุ๋ยคอก/ ปุ๋ยเคมี	5,327.27	7,931.43	6,629.35
น้ำมัน	3,461.82	1,645.71	2,553.77
อื่นๆ	4,643.64	3,760.00	4,201.82
ค่าแรงงานจ้าง	5,170.91	-	2,585.46
(3) ค่าแรงงานครอบครัว:ไม่เป็นเงินสด	42,400.00	35,840.00	39,120.00
(4) ต้นทุนทั้งหมด 2) + 3)	65,374.55	53,862.85	59,618.70
(5) รายได้สุทธิเหนือต้นทุนเงินสด (1) – (2)	71,264.00	62,381.72	66,822.86
(6) กำไรสุทธิ (1) – (4)	28,864.00	26,541.72	27,702.86
(7) ผลตอบแทนต่อแรงงาน	268.92	278.49	273.71

ที่มา: จำนวนจากข้อมูลการจดบันทึกของเกษตรกร ซึ่งบันทึกเฉพาะที่จำหน่ายไม่รวมส่วนที่ใช้บริโภค

หมายเหตุ: พื้นที่ปลูกปรับเป็น 1 ไร่ ระยะเวลาปลูก 1 ปี

3.1.5 การรณรงค์ และการสนับสนุนการมีส่วนร่วมขององค์กรท้องถิ่น

กิจกรรมการรณรงค์เพื่อสร้างความเข้าใจแก่ผู้บริโภค ส่วนใหญ่ทำในลักษณะร่วมกับการจำหน่ายผลผลิตของเกษตรกร โดยโครงการฯ ได้จัดทำ แผ่นพับ แผ่นปลิวขนาดเล็ก และโปสเตอร์ขนาดต่างๆ ตามความเหมาะสมกับสถานที่จำหน่าย (ตัวอย่างเอกสารตามภาคผนวก) ซึ่งข้อมูลที่ทำให้มีทั้งการแนะนำกลุ่มเกษตรกร วิธีการผลิตผักของกลุ่มเกษตรกร ข้อมูลด้านคุณค่าผัก และการใช้ประโยชน์จากผัก เป็นต้น ซึ่งอุปกรณ์เหล่านี้เกษตรกรจะนำไปเป็นข้อมูลแก่ผู้บริโภคร่วมกับการจำหน่ายทุกครั้ง ซึ่งช่วยสร้างความเข้าใจและความมั่นใจแก่ผู้บริโภคในการเลือกซื้อผักมากขึ้น

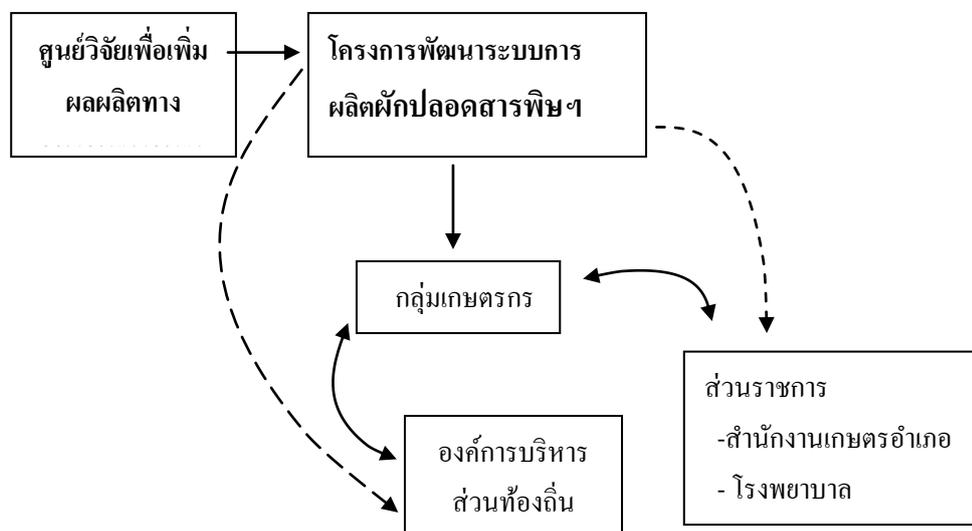
นอกจากการรณรงค์ให้ข้อมูลแก่ผู้บริหารท้องถิ่น ในการดำเนินกิจกรรม โครงการฯ ยังได้ ประสานงานกับหน่วยงานในท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น (อบต.) และส่วนงานอื่นๆ ในการ ดำเนินกิจกรรมบางส่วนร่วมกัน ได้แก่

1. องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ร่วมเข้าประชุมวางแผนการดำเนินงานร่วมกับกลุ่ม เกษตรกรและทางโครงการฯ บาง อบต. มีการสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ให้กับกลุ่มเกษตรกร มีการจัดประชุม ต่อเนื่อง จัดกิจกรรมรณรงค์ร่วมกัน ซึ่งปัจจุบันทาง อบต. แม้วางได้ให้ความสนใจในการสนับสนุนในหลายด้าน ซึ่งทางโครงการฯ พร้อมทั้งจะให้การสนับสนุนการถ่ายโอนงานเข้าองค์กรส่วนท้องถิ่นเพื่อให้เกิดความต่อเนื่องต่อไป

2. ส่วนราชการอื่นๆ ได้แก่ สำนักงานเกษตรอำเภอ ร่วมดำเนินงานจัดตั้งกลุ่มเกษตรกร รณรงค์ให้ ความรู้กับประชาชนทั่วไปด้านอาหารปลอดภัย โรงเรียน และโรงพยาบาลให้ความรู้ด้านผลกระทบจาก สารเคมีต่อสุขภาพ การตรวจสารเคมีในเลือด รวมทั้งให้การสนับสนุนด้านการจำหน่ายผลผลิตของเกษตรกร

3. ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งเป็นหน่วยงาน ต้นสังกัดของนักวิจัยประจำโครงการ สนับสนุนองค์ความรู้ด้าน เทคโนโลยีการผลิต ส่งเสริมพัฒนาและ เพิ่มขีดความสามารถในการผลิตและการจัดการตลาดผักปลอดภัย แก่เกษตรกร รณรงค์เพื่อสร้างความรู้ และความเข้าใจให้กับผู้ผลิตและ ทำหน้าเชื่อมโยงการทำงานร่วมกับกับองค์กรส่วนท้องถิ่น และส่วน ราชการเข้ามาช่วยสนับสนุนการทำงานของกลุ่มเกษตรกรร่วมกับ โครงการ เพื่อให้กลุ่มเกษตรกรเกิดเข้มแข็ง

(ภาพที่ 3.1)

ภาพที่ 3.1 การเชื่อมโยงของโครงการฯ กับองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานส่วนราชการ

การดำเนินการ ในระยะแรกได้มีการประสานงานกับสำนักงานเกษตรอำเภอสันป่าตอง องค์การบริหารส่วนตำบลแม่กะ อ. สันป่าตอง และองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านกาด อ. แม่วาง ในการ ประสานงานฝึกอบรมเกษตรกร (กลุ่มงานที่ 1) ซึ่งหน่วยงานข้างต้นได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี มีการส่ง

ตัวแทนมาร่วมฝึกอบรม ณ สถานีวิจัยเกษตรเขตชลประทานร่วมกับเกษตรกรในระหว่างการประชุมรวมทั้งการส่งตัวแทนร่วมประชุมในพื้นที่เกษตรกรในแต่ละครั้งด้วย

สำหรับส่วนราชการอื่นๆ ได้มีการประสานงานกับโรงพยาบาล และ โรงเรียนในอำเภอสันป่าตอง และอำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้เกษตรกรนำผลผลิตไปจำหน่ายตามรายละเอียดในหัวข้อ 3.1.1 นอกจากนี้ในส่วนของการสนับสนุนด้านการผลิต ได้ประสานงานกับองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นบ้านกาด ต. บ้านกาด อ. แม่ว้าง จ. เชียงใหม่ในการสนับสนุนการจัดทำตรารับรองผลผลิตให้กับกลุ่มผู้ผลิตในนาม “กลุ่มวิสาหกิจชุมชนปลอดสารพิษแม่ว้าง” เพื่อให้เกษตรกรใช้เป็นเครื่องหมายรับรองกระบวนการผลิตโดยไม่ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช เพื่อสร้างความมั่นใจแก่ผู้บริโภค และเพื่อเป็นการขยายโอกาสในการหาช่องทางการจำหน่ายอื่นๆ ด้วย

ในการจัดงานรณรงค์เพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกับผู้บริโภค โครงการฯ ร่วมกับ องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ว้าง และหน่วยงานอื่นในอำเภอแม่ว้าง เช่น สำนักงานเกษตรอำเภอแม่ว้าง โรงพยาบาลแม่ว้าง ได้จัดงานวัน “วันผักปลอดสารพิษบ้านกาด ครั้งที่ 1” ในวันอาทิตย์ที่ 17 มกราคม พ.ศ. 2553 ณ บริเวณสำนักงานธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธกส.) ใกล้กับตลาดชุมชนแม่ว้างขึ้น เพื่อรณรงค์สร้างความเข้าใจให้กับผู้บริโภคในชุมชน โดยกิจกรรมในงานประกอบด้วย

- การจัดนิทรรศการให้ความรู้: ด้านการผลิตผักปลอดสารพิษ โรคแมลงศัตรูพืช การจัดการดิน
- กิจกรรมสาธิต: การทำน้ำข้างกลิ้งงอก การทำน้ำผักคุณภาพ
- การเสวนาเรื่อง “สถานการณ์ผักปลอดสารพิษในปัจจุบัน”
- การบริการตรวจสอบสารพิษตกค้างในเลือด โดยโรงพยาบาลแม่ว้าง
- การแข่งขันทำอาหาร: แกงแค
- กิจกรรมการจำหน่ายผลผลิตของสมาชิก

ในงานดังกล่าวมีผู้ร่วมกิจกรรมประมาณ 300 คน ซึ่งเกษตรกรผู้ผลิตผักปลอดสารพิษจากกลุ่มแม่ฮ่องใต้ และกลุ่มร่องซุด ก็ได้ร่วมกิจกรรมด้วย รวมทั้งผู้บริโภคที่สัญจรผ่านไปมาก็ได้แวะร่วมกิจกรรมจับจ่ายซื้อผลผลิต

ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จ และความพึงพอใจของเกษตรกร

ในการประเมินถึงความสำเร็จและความพึงพอใจของเกษตรกรที่ร่วมโครงการ ประเมินจากจำนวนผู้เข้าร่วมกระบวนการผลิตและทำการผลิตอย่างต่อเนื่อง ส่วนความพึงพอใจประเมินจากการสอบถามเกษตรกรในการประชุมกลุ่มในพื้นที่ และจากการพูดคุยสอบถามอย่างไม่เป็นทางการ สำหรับเกษตรกรในกลุ่มริมวาง ถ้าประเมินจากจำนวนเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการ ความต่อเนื่องในการผลิต การจำหน่ายผลผลิตและรายได้การขยายตัวของจำนวนผู้ผลิตที่มีความสนใจมากขึ้น รวมถึงความสนใจและการเข้าถึงอาหารปลอดภัยของผู้บริโภค โครงการฯ ประเมินว่าประสบความสำเร็จได้ในระดับหนึ่ง ในส่วนของเกษตรกร ส่วนใหญ่พอใจกับผลผลิตและรายได้ที่ได้จากการปรับเปลี่ยนเป็นการผลิตโดยไม่ใช้สารเคมี

โดยเฉพาะการนำผลผลิตไปจำหน่ายตามหน่วยงาน เกษตรกรพอใจกับรายได้ที่ได้รับ พอใจที่มีอาหารปลอดภัยบริโภคในครัวเรือน รวมทั้งเกษตรกรยังมีความรู้สึกภาคภูมิใจที่ได้เป็นส่วนหนึ่งในการผลิตอาหารที่ปลอดภัยให้กับผู้บริโภคในชุมชนและผู้บริโภคตามหน่วยงานซึ่งบางคนต้องการอาหารปลอดภัยแต่ไม่สามารถหาซื้อได้ง่าย ซึ่งผลความสำเร็จนี้มาจากปัจจัยสำคัญ คือ ความเข้มแข็งและความตั้งใจจริงในการปฏิบัติของกลุ่มเกษตรกร โดยเฉพาะประธานและแกนนำกลุ่มบางคน ที่เริ่มดำเนินกิจกรรมต่างๆ ทั้งการผลิตและการตลาดอย่างจริงจังเป็นตัวอย่างแก่สมาชิกในกลุ่ม รวมทั้งการเปิดโอกาสให้สมาชิกได้แสดงความคิดเห็น ได้มีโอกาสทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อเรียนรู้ด้วยตนเองจริง เช่น กรณีการจำหน่ายผลผลิตตามจุดจำหน่ายต่างๆ ซึ่งผลที่เกิดขึ้นทำให้สมาชิกบางคนที่ยังไม่มีความมั่นใจในระบบการผลิตใหม่นี้ เริ่มมีความมั่นใจและหันมาให้ความสนใจทำการผลิตมากขึ้น

สำหรับเกษตรกรกลุ่มแม่ฮ่องใต้ และกลุ่มร่องซุด จำนวนเกษตรกรที่เข้าร่วมกระบวนการผลิตตั้งแต่ต้นจนสิ้นสุดโครงการมีเพียง 2 - 3 รายต่อกลุ่ม ผลจากการประชุมกลุ่มสมาชิกในทั้ง 2 พื้นที่ เพื่อประเมินผลพบว่า สมาชิกส่วนใหญ่กังวลเรื่องของการจำหน่ายผลผลิต (ที่ต้องการจำหน่ายได้ในราคาที่สูง) ยังไม่กล้าปรับเปลี่ยนเนื่องจากกลัวผลิตแล้วได้ผลผลิตลดลงแล้วยังจำหน่ายผลผลิตได้ในราคาไม่ดี เกษตรกรต้องการให้ทางโครงการฯ หรือมีหน่วยงานรับประกันเรื่องการรับซื้อผลผลิตในราคาประกัน จึงจะเริ่มการผลิต รวมทั้งต้องการให้มีการสนับสนุนเงินทุนในการทำการผลิตด้วย ซึ่งในการดำเนินกิจกรรมฯ ทางโครงการฯ ได้มีการประชุมชี้แจงแก่สมาชิกที่เข้ารับการฝึกอบรมถึงวิธีการดำเนินการทั้งในด้านการผลิตและการตลาดที่จะทำในรูปแบบการทำกิจกรรมและเรียนรู้ร่วมกัน ตั้งแต่กระบวนการผลิตจนถึงการจำหน่าย ไม่ได้ทำในลักษณะการส่งเสริมการผลิตแล้วรับซื้อผลผลิต ซึ่งเกษตรกรก็รับทราบ แต่ในการปฏิบัติจริง เกษตรกรส่วนใหญ่ยังติดขัดกับรูปแบบการผลิตที่ผลิตผักเชิงเดี่ยว มีการใช้สารเคมีป้องกันศัตรูพืช และมีคนกลางรับซื้อผลผลิตถึงพื้นที่ ทำให้เกษตรกรไม่กล้าลงมือปฏิบัติจริงในการปรับเปลี่ยนการผลิต มีเพียง 2 - 3 รายในแต่ละกลุ่ม ที่มีความตั้งใจจริงในการเลิกการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชจึงได้ดำเนินการปรับเปลี่ยนการผลิต ซึ่งจากจำนวนเกษตรกรที่มีน้อยรายและเกษตรกรกลุ่มนี้ก็ไม่พร้อมที่จะทำกิจกรรมการตลาดในหลากหลายรูปแบบ (เช่น การจำหน่ายตรงตามหน่วยงานซึ่งสามารถจำหน่ายได้ราคาดีและมีแหล่งจำหน่ายที่ที่คาดหวัง เช่น โรงพยาบาล โรงเรียนขนาดใหญ่ ไม่ไกลจากแหล่งผลิต) การจำหน่ายผลผลิตจึงยังจำหน่ายในตลาดชุมชนเพียงอย่างเดียว ในราคาที่สูงกว่าราคาผักทั่วไปไม่มาก ผลที่ได้ในระยะแรกจึงไม่จูงใจให้เกษตรกรรายอื่นสนใจร่วมกระบวนการเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตาม สำหรับเกษตรกรที่ร่วมกระบวนการผลิตโดยไม่ใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชแล้ว ผลการสอบถาม พบว่า เกษตรกรกลุ่มแม่ฮ่องใต้ พึงพอใจกับผลตอบแทนที่ได้รับรวมทั้งการตอบรับจากผู้บริโภคที่มีมากขึ้นในระยะหลัง ส่วนเกษตรกรกลุ่มร่องซุด ที่ยังได้ผลตอบแทนจากการผลิตไม่ดีนักในปีแรก เนื่องจากเกษตรกรประสบปัญหาผลผลิตไม่ดีในช่วงด้วย รวมทั้งจากราคาจำหน่ายที่จำหน่ายได้ไม่ค่อยต่างจากผักที่ผลิตโดยวิธีทั่วไป ถ้าประเมินในด้านผลตอบแทนเกษตรกรยอมรับว่ายังไม่พอใจนัก แต่เกษตรกร 2 รายก็กล่าวว่า ยังจะทำต่อไปเพราะต้องการลดการใช้สารเคมีแต่จะต้องหาวิธีให้ได้ผลผลิตที่ดี และอยากจำหน่ายผลผลิตให้ได้ราคาดีขึ้น โดยอาจต้องมีการเพิ่มกิจกรรม

การตลาดแบบจำหน่ายตรง (มีบางช่วงที่โครงการฯ นำผลผลิตจำหน่ายให้ในเมืองเชียงใหม่ ในราคาที่สูงขึ้น สร้างความพึงพอใจแก่เกษตรกร)

จากการดำเนินกิจกรรมร่วมกับกลุ่มผู้ผลิตทั้ง 3 กลุ่มนี้ จนปัจจุบันแม้สิ้นสุดโครงการแล้ว แต่นักวิจัยยังมีการติดต่อประสานงาน และให้คำแนะนำแก่กลุ่มเกษตรกร โดยที่เกษตรกรก็ยังดำเนินการผลิตต่อไป

3.2 การศึกษาพฤติกรรมและความต้องการของผู้บริโภค

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์ข้อหนึ่งในการสำรวจพฤติกรรมผู้บริโภค ความรู้ความเข้าใจ และความสนใจต่อการบริโภคพืชผักปลอดสารพิษของผู้บริโภคในพื้นที่เป้าหมาย เพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนจัดการด้านการตลาดของกลุ่มเกษตรกรที่ร่วมโครงการฯ รวมทั้งเป็นข้อมูลต่อการศึกษาในการวางแผนจัดการด้านการตลาดในโอกาสต่อไป หรือต่อหน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง การสำรวจข้อมูลทำโดยใช้แบบสอบถามรวบรวมข้อมูลผู้บริโภคในพื้นที่เป้าหมาย 2 กลุ่ม 1) กลุ่มผู้บริโภคตามหน่วยงานที่ตั้งในบริเวณใกล้เคียงกับพื้นที่การผลิต คือ โรงเรียนขนาดใหญ่ โรงพยาบาล และหน่วยงานราชการ ซึ่งคาดหวังว่าเป็นกลุ่มผู้บริโภคที่มีความรู้และมีกำลังซื้อในระดับหนึ่ง และ 2) ใช้วิธีสัมภาษณ์ผู้บริโภคในตลาดชุมชนที่เกษตรกรนำผลผลิตไปจำหน่าย ได้แก่ ตลาดสดบ้านกาด ต. บ้านกาด อ. สันป่าตอง จ. เชียงใหม่ โดยข้อมูลในแบบสอบถามประกอบด้วย ข้อมูลทั่วไปของผู้บริโภคที่อาจมีผลต่อการตัดสินใจบริโภคพืชผักปลอดสารพิษ ได้แก่ ข้อมูลเกี่ยวกับ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวนสมาชิกที่เป็นเด็กหรือผู้สูงอายุในครัวเรือน ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมผู้บริโภคอาหารและพืชผัก ชนิดของพืชผักที่บริโภคบ่อย ความรู้ความเข้าใจถึงความแตกต่างของวิธีการผลิตผักอนามัยประเภทต่างๆ ที่จำหน่ายในปัจจุบัน (ผักอินทรีย์ ผักปลอดสารพิษ ผักปลอดภัยจากสารพิษ/ผักอนามัย) การได้รับข่าวสารด้านการผลิตผักประเภทต่างๆ ความต้องการพืชผักปลอดสารพิษ ทักษะคิดของผู้บริโภคที่มีต่อผักปลอดสารพิษในด้านต่างๆ เช่น ราคา ความสด ความสะอาด ความปลอดภัย ฯลฯ รวมทั้งปัญหาข้อจำกัดในการเข้าถึงพืชผักปลอดสารพิษ และแนวทางในการแก้ไขปัญหา เป็นต้น ผลการสำรวจผู้บริโภคได้ทั้งสิ้น จำนวน 254 ราย ประกอบด้วยข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้บริโภคตามโรงเรียน และหน่วยงานจำนวน 222 ราย และข้อมูลจากการสำรวจในตลาดชุมชน จำนวน 32 ราย นำข้อมูลทั้งหมดมาวิเคราะห์ผลเบื้องต้นร่วมกัน (มีแยกผลการวิเคราะห์ตามกลุ่ม ในบางประเด็นที่ต้องการนำไปใช้เพื่อการจำหน่ายของกลุ่มเกษตรกร)

ข้อมูลจากผู้บริโภค จำนวน 254 ราย พบว่า ส่วนใหญ่ คือ ร้อยละ 67 เป็นเพศหญิง อายุเฉลี่ย 39 ปี ต่ำสุด 22 ปี สูงสุด 64 ปี โดยอายุกระจายอยู่ระหว่าง 20 – 50 ปีในสัดส่วนใกล้เคียงกัน การศึกษาส่วนใหญ่ คือ ร้อยละ 66 จบการศึกษาระดับปริญญาตรี มีที่จบการศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมต้นรวมประมาณ ร้อยละ 10 ซึ่งผู้บริโภคกลุ่มนี้ส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่สัมภาษณ์ข้อมูลในตลาดชุมชน ด้านอาชีพเนื่องจากเป็นการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่ คือ หน่วยงานราชการ ผู้บริโภคส่วนใหญ่คือประมาณ ร้อยละ 50 จึงเป็นข้าราชการ มีบางส่วนที่เป็นลูกจ้าง ร้อยละ 35 ทำธุรกิจส่วนตัว ร้อยละ 4.4 และเป็นเกษตรกร ร้อยละ 7.9 (ตารางที่ 3.8)

ตารางที่ 3.8 ข้อมูลทั่วไปของผู้บริโภคที่ให้ข้อมูล

ข้อมูล	จำนวน	ร้อยละ
เพศผู้ตอบ (ร้อยละ)		
ชาย	83	32.7
หญิง	171	67.3
ช่วงอายุ และอายุเฉลี่ย	39	22 - 64
20 – 30	73	28.7
31- 40	54	21.3
41 – 50	78	30.7
มากกว่า 50 ปี	49	19.3
การศึกษา		
ประถมศึกษา	15	5.9
มัธยมต้น/ปวช.	10	3.9
มัธยมปลาย/ปวส.	29	11.4
ปริญญาตรี	169	66.5
สูงกว่า ป. ตรี	31	12.2
อาชีพ		
รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	134	52.8
ลูกจ้าง	89	35.0
เกษตรกร	20	7.9
ธุรกิจส่วนตัว/อื่น	11	4.4

สำหรับข้อมูลครัวเรือน พบว่า จำนวนสมาชิกในครัวเรือนทั้งหมดเฉลี่ย 4 คน ต่ำสุด 1 คน สูงสุด 7 คน จากครัวเรือนทั้งหมด 254 ครัวเรือน มีครัวเรือนที่มีสมาชิกที่เป็นเด็กอายุน้อยกว่า 7 ปี จำนวน 49 ครัวเรือน สมาชิกเด็กเฉลี่ยครัวเรือนละ 1.2 คน และมีครัวเรือนที่มีสมาชิกเป็นผู้สูงอายุ (มากกว่า 60 ปี) จำนวน 85 ครัวเรือน เฉลี่ยผู้สูงอายุ 1.4 คน/ครัวเรือน โดยแต่ละครัวเรือนมีผู้มีรายได้ประมาณ 2 คน รายได้เฉลี่ยเท่ากับ 28,400 บาท/เดือน ต่ำสุด 2,000 บาท และสูงสุด 120,000 บาท/เดือน (ตารางที่ 3.9) เมื่อดูช่วงรายได้ของกลุ่มตัวอย่าง พบว่ามีกลุ่มตัวอย่างที่มีรายได้แตกต่างกันอยู่ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่รายได้ระหว่าง 10,001 – 20,000 บาท/เดือน จำนวน 62 ครัวเรือน และกลุ่มที่มีรายได้มากกว่า 50,000 บาท/ครัวเรือน จำนวน 61 ครัวเรือน หรือคิดเป็นประมาณ ร้อยละ 24 ของแต่ละกลุ่มจากตัวอย่างทั้งหมด ทั้งนี้สำหรับครัวเรือนกลุ่มที่มีรายได้น้อยกว่า 10,000 บาท/เดือน และที่มีรายได้ระหว่าง 10,001 – 20,000 บาท/เดือน ส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มผู้บริโภคที่เป็นเกษตรกรและลูกจ้างที่ทำงานในส่วนราชการต่างๆ

ตารางที่ 3.9 ข้อมูลครัวเรือนของผู้บริโภคที่ให้ข้อมูล

รายการ	จำนวน/ค่าเฉลี่ย	ร้อยละ/ ต่ำสุด-สูงสุด
จำนวนสมาชิกทั้งหมด (คน)	3.9	1 - 7
จำนวนครัวเรือนที่มีสมาชิกที่อายุน้อยกว่า 7 ปี	49	19.3
จำนวนสมาชิกที่อายุน้อยกว่า 7 ปี (คน) ¹	1.2	1 - 3
จำนวนครัวเรือนที่มีสมาชิกที่อายุมากกว่า 60 ปี	1.4	1-2
จำนวนสมาชิกที่อายุมากกว่า 60 ปี (คน) ¹	85	33.5
จำนวนสมาชิกที่มีรายได้ (คน)	2.5	1 - 4
รายได้ของครัวเรือน เฉลี่ย (บาท/ครัวเรือน)	28,400	2,000 – 120,000
น้อยกว่า 10,000	28	11.0
10,001 – 20,000	62	24.4
20,001 – 30,000	41	16.1
30,001 – 40,000	33	13.0
40,001 – 50,000	29	11.4
มากกว่า 50,000	61	24.0

การบริโภคพืชผักในครัวเรือน เหนือในการเลือกซื้อ และชนิดผักที่บริโภคบ่อย

สำหรับการบริโภคพืชผักในครัวเรือน พบว่าส่วนใหญ่ คือ ร้อยละ 89 จะซื้อพืชผักมาประกอบอาหารบ่อยครั้ง มีเพียง ร้อยละ 11 ที่นานครั้งจึงซื้อพืชผัก เนื่องจากไม่ได้ทำอาหารบ่อย ทั้งนี้ได้สอบถามถึงปัจจัยหรือเกณฑ์ที่ผู้บริโภคใช้ในการตัดสินใจเลือกซื้อพืชผักทั่วไปบริโภค ได้ใช้วิธีกำหนดเกณฑ์ไว้ 8 ข้อ แล้วให้ผู้บริโภคให้คะแนนความสำคัญแก่เกณฑ์แต่ละข้อ (5 = สำคัญมากที่สุด 4 = สำคัญมาก 3 = สำคัญปานกลาง 2 = สำคัญน้อย และ 1 = สำคัญน้อยที่สุด) พบว่าปัจจัยสำคัญที่ผู้บริโภคใช้ในการเลือกซื้อผักทั่วไป ได้แก่ การคำนึงถึงประโยชน์ที่ได้จากผักนั้นๆ กับ ความปลอดภัยจากสารพิษ โดยผู้บริโภคให้คะแนนความสำคัญในระดับมากที่สุดและระดับมากกว่าร้อยละ 80 และมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.5 และ 4.2 ตามลำดับ ส่วนปัจจัยอื่นๆ ที่มีความสำคัญรองลงมา ได้แก่ สถานที่จำหน่ายหรือความสะดวกในการหาซื้อ ความเหมาะสมของราคา รวมถึงปฏิสัมพันธ์ของผู้ขาย ซึ่งส่วนใหญ่ผู้บริโภคจะให้คะแนนความสำคัญระดับมากและปานกลางมากที่สุด และคะแนนเฉลี่ยจะอยู่ที่ประมาณ 3.7 – 3.9 โดยที่ผู้บริโภคให้ความสำคัญด้านปัจจัยความสวยงามของผลผลิตน้อยที่สุด คือมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.3 (ตารางที่ 3.10) ซึ่งจากผลที่ได้ จะเห็นว่าผู้บริโภคกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่ให้ความสำคัญด้านความสวยงามของผลผลิต ซึ่งเดิมผู้ผลิตเคยมองว่าเป็นข้อจำกัดด้านการตลาดอย่างหนึ่งของการจำหน่ายผลผลิตปลอดสารพิษ

ตารางที่ 3.10 ปัจจัย/เกณฑ์ที่ผู้บริโภครู้ใช้ในการตัดสินใจเลือกซื้อผัก

เกณฑ์ที่ใช้	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	ค่าเฉลี่ย
1. ประโยชน์ที่ได้จากพืชผัก	58.7	36.6	3.5	1.2	0	4.5
2. ความปลอดภัยของผลผลิต	41.7	39.8	16.9	1.2	0.4	4.2
3. ความสวยงามของผลผลิต/มีตำหนิ	6.3	35.4	45.3	9.1	3.9	3.3
4. ความเหมาะสมของราคา	18.1	45.3	33.5	2.4	0.8	3.8
5. สถานที่/ความสะดวกในการเลือกซื้อ	21.7	48.4	26	3.1	0.8	3.9
6. ผู้ขาย ปฏิสัมพันธ์ของผู้ขาย	17.7	44.5	33.9	3.1	0.8	3.8
7. การมีตรารับรองสินค้า/เจ้าของสินค้าเป็นที่รู้จัก	15.4	49.2	28.3	6.7	0.4	3.7
8. ได้ช่วยเหลือผู้ผลิต	17.7	50.8	24.8	5.9	0.8	3.8

เมื่อสอบถามถึงชนิดของผักที่ผู้บริโภครู้ชื่อหรือบริโภคเป็นประจำและมีความกังวลในเรื่องของสารเคมีตกค้าง โดยใช้คำถามเปิดให้ผู้บริโภคระบุชนิดผักประมาณ 5 ชนิด พบว่า ผักที่ผู้บริโภครู้ชื่อหรือบริโภคเป็นประจำและมีความกังวลในเรื่องของสารเคมีตกค้าง 10 ลำดับแรก ได้แก่ คะน้า กะหล่ำปลี ผักกาดเขียวปลี/ผักกาดขาว กะหล่ำดอก ถั่วฝักยาว แตงกวา ผักบุ้ง กวางตุ้ง ผักชี และถั่วงอก ตามลำดับ (ตารางที่ 3.11) ส่วนผักอื่นๆ ที่ผู้บริโภครู้ชื่อหรือมีความกังวลอยู่บ้าง ได้แก่ ต้นหอม แครอท พริก บร็อกโคลี่ มะเขือเทศ และคื่นช่าย เป็นต้น โดยที่ผู้บริโภครู้ชื่อหรือว่าจำเป็นต้องซื้อผักเหล่านี้แม้ว่าจะมีความกังวลเรื่องสารเคมีตกค้างเนื่องจากต้องการบริโภคและไม่สะดวกหาซื้อผักปลอดสารพิษ/และผักอินทรีย์ได้ตลอด

เมื่อสอบถามถึงวิธีการจัดการเพื่อลดอันตรายจากสารเคมีที่อาจตกค้างในกรณีที่ผู้บริโภครู้ชื่อหรือมีความกังวล พบว่า ผู้บริโภครู้ชื่อหรือว่าจำเป็นต้องซื้อผักเหล่านี้แม้ว่าจะมีความกังวลเรื่องสารเคมีตกค้างในผักส่วนใหญ่ยังใช้วิธีล้างตามปกติก่อนนำไปปรุงอาหาร มีเพียงส่วนน้อยที่กล่าวว่าใช้วิธีล้างด้วยด่างทับทิม แช่น้ำเกลือ หรือใช้วิธีการให้น้ำไหลผ่าน ตามคำแนะนำในการลดสารเคมีตกค้างในผัก

ตารางที่ 3.11 ชนิดผักที่ผู้บริโภครับประทานบริโภค และกังวลเรื่องสารพิษตกค้าง

ชื่อผัก	จำนวน	ร้อยละ
คะน้า	144	56.7
กะหล่ำปลี	130	51.2
ผักกาด/ผักกาดขาว	129	50.8
กะหล่ำดอก	102	40.2
ถั่วฝักยาว	72	28.3
แตงกวา	37	14.6
ผักบุ้ง	35	13.8
กวางตุ้ง	27	10.6
ผักชี	25	9.8
ถั่วงอก	25	9.8
ต้นหอม	15	5.9
แครอท	13	5.1
พริก	11	4.3
บร็อกคอลลี	10	3.9
อื่นๆ	38	15.0
รวม	813	320

หมายเหตุ: เป็นคำถามเปิดให้ผู้บริโภคระบุชนิดผัก ประมาณ 5 ชนิด การคำนวณร้อยละ คิดจากจำนวน 254 ราย

การรับรู้ และความรู้ความเข้าใจต่อนิยามผักคุณภาพ

เนื่องจากปัจจุบัน มีพืชผักที่วางจำหน่ายในลักษณะผักคุณภาพ โดยใช้ฉลากติดข้างถุงในหลากหลายรูปแบบ เมื่อสอบถามผู้บริโภคว่าเคยเห็นหรือรับทราบเกี่ยวกับป้ายหรือฉลากที่ติดข้างถุงบรรจุประเภทของผักจำแนกตามประเภทผัก ปลอดภัยจากสารพิษ ผักปลอดภัยจากสารพิษ และผักอนามัย ซึ่งเป็นฉลากที่ใช้กันในปัจจุบัน หรือเคยได้ยินชื่อเหล่านี้หรือไม่ พบว่า ส่วนใหญ่ คือร้อยละ 89.4 เคยเห็นฉลากผักปลอดสารพิษ รองลงมา คือร้อยละ 58.3 เคยเห็นฉลากผักอินทรีย์ และ ร้อยละ 56.7 และ 27.6 เคยเห็นฉลากผักปลอดภัยจากสารพิษ และผักอนามัย ตามลำดับ (ตารางที่ 3.12) ซึ่งจากผลข้างต้นแสดงถึงว่าผู้บริโภคส่วนใหญ่ เคยรับรู้ข่าวสารเกี่ยวกับชนิดผักคุณภาพที่จำหน่ายในปัจจุบัน โดยเฉพาะการใช้ฉลากผักปลอดสารพิษ และผักอินทรีย์ สำหรับสถานที่ที่ผู้บริโภคเคยเห็นฉลากผักเหล่านี้มากที่สุดสำหรับผักทั้ง 4 กลุ่ม ได้แก่ ตามห้างสรรพสินค้าหรือตลาดไฮเปอร์มาเก็ต เช่น คาร์ฟู โลตัส รองลงมาจะพบตามร้านค้าและจุดจำหน่ายผักโครงการหลวง ร้านจำหน่ายอาหารสุขภาพ และ ตลาดสด ส่วนที่อื่นๆมีพบประปราย เช่นที่ หน่วยงานต่างๆ โรงเรียน ตลาดนัดของคณะเกษตรศาสตร์ มช. ตลาดเจเจ จุดจำหน่ายของเกษตรกร คณะเกษตร มช.

เป็นต้น

ตารางที่ 3.12 สัดส่วนของผู้บริโภคที่เคยเห็นตราจำหน่ายผักคุณภาพ จำแนกตามชนิดตรา

ประเภทผัก	เคย	ไม่เคย	รวม
ผักอินทรีย์	58.3	41.7	100.0
ผักปลอดสารพิษ	89.4	10.6	100.0
ผักปลอดภัยจากสารพิษ	56.7	43.3	100.0
ผักอนามัย	27.6	72.4	100.0

ด้านความเข้าใจต่อความแตกต่างของความหมายของประเภทฉลากที่ติดข้างฉลากจำหน่ายผักแต่ละประเภทนั้น ในการเก็บข้อมูลครั้งนี้ ได้ทดสอบความเข้าใจถึงความหมายของฉลากที่ติดข้างผัก 3 กลุ่ม คือ ผักอินทรีย์ ผักปลอดสารพิษ และผักปลอดภัยจากสารพิษ (รวมผักอนามัย) โดยใช้วิธีให้นิยามของประเภทผักไว้ 3 กลุ่มไว้อย่างง่าย คือ กลุ่ม 1 เป็นพืชผักที่ผลิตโดยไม่ใช้ทั้งปุ๋ยเคมี และสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชใดๆ ซึ่งเป็นนิยามของผักอินทรีย์ กลุ่ม 2 พืชผักที่ผลิตโดยอนุญาตให้ใช้ปุ๋ยเคมีได้ในระยะแรกๆ เน้นการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ แต่ไม่มีการใช้สารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชใดๆ เมื่อเก็บเกี่ยวผลผลิตแล้วจะต้องไม่มีสารเคมีตกค้าง ซึ่งเป็นนิยามของผักปลอดสารพิษ และกลุ่ม 3 พืชผักที่ผลิตโดยอนุญาตให้ใช้ได้ทั้งปุ๋ยเคมีและสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืช แต่ใช้เพียงปริมาณน้อยในระดับที่ปลอดภัย เมื่อเก็บเกี่ยวผลผลิตต้องไม่มีสารเคมีตกค้างหรือตกค้างได้ในระดับปลอดภัย ซึ่งเป็นนิยามของผักปลอดภัยจากสารเคมีหรือผักอนามัย และมีคำตอบทั้ง 4 คำตอบให้ผู้บริโภคจับคู่ระหว่างนิยามที่ให้กับประเภทของพืชผักทั้ง 3 กลุ่ม ผลที่ได้พบว่า

สำหรับนิยามของผักอินทรีย์ มีผู้ตอบถูกต้องร้อยละ 33.5 ตอบผิดเป็นผักปลอดสารพิษร้อยละ 10 และผักปลอดภัยจากสารเคมีร้อยละ 9 และไม่มั่นใจ/ไม่แน่ใจ

สำหรับนิยามของผักปลอดสารพิษ มีผู้ตอบถูกต้องร้อยละ 32.3 ตอบผิดเป็นผักอินทรีย์ร้อยละ 5 และตอบเป็นผักปลอดภัยจากสารเคมีร้อยละ 11.8 และร้อยละ 51 ไม่มั่นใจ/ไม่แน่ใจ

สำหรับนิยามของผักปลอดภัยจากสารพิษ มีผู้ตอบถูกต้องร้อยละ 34.6 ตอบผิดเป็นผักอินทรีย์ร้อยละ 2 และตอบเป็นผักปลอดสารพิษร้อยละ 11.4 และร้อยละ 52 ไม่มั่นใจ/ไม่แน่ใจ

โดยสรุป พบว่า ผู้บริโภคให้ความหมายได้ถูกต้องในผักแต่ละกลุ่มประมาณร้อยละ 30 และประมาณ ร้อยละ 50 ไม่มั่นใจ/ไม่แน่ใจ ซึ่งจากผลที่ได้ แสดงถึงผู้บริโภคส่วนใหญ่ยังไม่ทราบความแตกต่างของกระบวนการผลิตผักในรูปแบบต่างๆที่จำหน่ายในปัจจุบัน จึงจำเป็นต้องมีการให้ข้อมูลแก่ผู้บริโภคต่อไป

ตารางที่ 3.13 สัดส่วนการให้ความหมายของชนิดผักของผู้บริโภคในแต่ละกลุ่มผัก

ประเภทกลุ่มผัก	ผักอินทรีย์	ผักปลอดสารพิษ	ผักปลอดภัยจากสารพิษ	ไม่แน่ใจ
ผักอินทรีย์	33.5	10.2	9.1	47.2
ผักปลอดสารพิษ	5.1	32.3	11.8	50.8
ผักปลอดภัยจากสารพิษ//ผักอนามัย	2.0	11.4	34.6	52.0

พฤติกรรมการบริโภคผักปลอดสารพิษ

ในการสอบถามถึงการซื้อพืชผักปลอดสารพิษ/ผักอินทรีย์เพื่อบริโภคในครอบครัว จากจำนวนผู้บริโภคกลุ่มตัวอย่าง 254 ราย มีเพียง 18 ราย หรือร้อยละ 7.1 ที่ตอบว่ายังไม่เคยซื้อผักปลอดสารพิษหรือผักอินทรีย์มาบริโภค ส่วนใหญ่คือจำนวน 236 ราย หรือ ร้อยละ 93 ต่างก็เคยซื้อบริโภค โดยสำหรับผู้ที่เคยซื้อส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 46 จะซื้อ 1 -3 ครั้ง/สัปดาห์ รองลงมาคือร้อยละ 34 ซื้อน้อยกว่า 1 ครั้ง/สัปดาห์ มีเพียง 8 ราย และ 4 ราย ที่ระบุว่าซื้อบ่อยคือซื้อ 4-6 ครั้ง/สัปดาห์ และซื้อทุกวัน ตามลำดับตามลำดับและมีร้อยละ 8.3 ที่ระบุว่าเคยซื้อบ้างแต่ซื้อเพียงน้อยครั้ง (ตารางที่ 3.14)

ตารางที่ 3.14 ความถี่ในการซื้อผักปลอดสารพิษ มูลค่าการซื้อและความแตกต่างของราคาซื้อ

ข้อมูลการซื้อ	จำนวน	ร้อยละ
ความถี่ในการซื้อ		
ไม่เคยซื้อเลย	18	7.1
เคยซื้อบ้าง/น้อยครั้ง	21	8.3
น้อยกว่า 1 ครั้ง/สัปดาห์	85	33.5
1 - 3 ครั้ง/สัปดาห์	118	46.5
4 - 6 ครั้ง/สัปดาห์	8	3.1
ซื้อทุกวัน	4	1.6
มูลค่าการซื้อเฉลี่ยต่อครั้ง (บาท)	58.0	10 - 300
เปรียบเทียบราคาซื้อกับราคาผักทั่วไป		
แพงกว่า	149	63.1
พอๆ กัน	80	33.9
ถูกกว่า	7	3.0
เฉลี่ยราคาซื้อสูงกว่าผักทั่วไป ประมาณ 30%		

สำหรับมูลค่าการซื้อแต่ละครั้ง เฉลี่ยที่ 58 บาท น้อยที่สุด คือ 10 บาท/ครั้ง และมากที่สุดคือ 300 บาท/ครั้ง เมื่อให้ผู้บริโภคเปรียบเทียบราคาระหว่างผักชนิดเดียวกันที่ผลิตโดยวิธีทั่วไปกับผักปลอดสารพิษ/ผักอินทรีย์ที่ผู้บริโภคซื้อโดยรวม ผู้บริโภคร้อยละ 63 กล่าวว่าผักปลอดสารพิษ/ผักอินทรีย์แพงกว่าผักที่ผลิตโดยวิธีทั่วไป ร้อยละ 33.9 เห็นว่าไม่แตกต่างกัน และร้อยละ 3 เห็นว่าผักปลอดสารพิษ/ผักอินทรีย์ถูกกว่า ทั้งนี้ในกลุ่มผู้บริโภคที่เห็นว่าผักปลอดสารพิษหรือผักอินทรีย์ถูกกว่าผักทั่วไปอาจเป็นไปได้ว่าเป็นการเปรียบเทียบตามสถานที่ซื้อที่แตกต่างกัน หรือเป็นกรณีผักพื้นบ้านที่เกษตรกรผู้ผลิตนำไปจำหน่ายในราคาต่ำกว่าการซื้อตามซูเปอร์มาร์เก็ต โดยสำหรับผู้ตอบว่าซื้อแพงกว่า ราคาที่ซื้อโดยเฉลี่ยแพงกว่าผักที่ผลิตโดยวิธีทั่วไปประมาณร้อยละ 30 (ตารางที่ 3.14)

เหตุผลในการเลือกซื้อผักปลอดสารพิษ

เหตุผลที่ผู้บริโภคเลือกซื้อผักปลอดสารพิษ/ผักอินทรีย์ เพื่อบริโภคในครัวเรือนเป็นประจำที่สำคัญ คือ การคำนึงถึงความปลอดภัยจากสารเคมีตกค้างที่มีผลต่อสุขภาพ คุณค่าของผัก ความสะอาด ช่วยรักษาสิ่งแวดล้อม ราคาเหมาะสมหาซื้อง่าย สถานที่วางจำหน่ายเหมาะสม การมีหน่วยงานที่เป็นที่รู้จักส่งเสริมและรับรองการผลิต มีตรา/เครื่องหมายรับรองคุณภาพสินค้า กระแสนิยม (ตารางที่ 3.15)

ตารางที่ 3.15 เหตุผลหรือแรงจูงใจในการซื้อผักปลอดสารพิษ/ผักอินทรีย์

เหตุผล	จำนวน	ร้อยละ
ปลอดภัยจากสารเคมีตกค้าง/สุขภาพ	217	85.4
คุณค่าของผัก	178	70.1
ความสด สะอาด	173	68.1
ช่วยรักษาสิ่งแวดล้อม	91	35.8
ราคาเหมาะสม	71	28
การมีหน่วยงานที่เป็นที่รู้จักส่งเสริมและรับรองการผลิต	67	26.4
สถานที่วางจำหน่ายเหมาะสม	65	25.6
หาซื้อง่าย	47	18.5
มีตรา/เครื่องหมายรับรองคุณภาพสินค้า	34	13.4
กระแสนิยม	14	5.5
อื่นๆ	7	2.8

หมายเหตุ: ผู้บริโภคตอบได้มากกว่า 1 เหตุผล

เหตุผลหรือข้อจำกัดที่ผู้บริโภคไม่ซื้อหรือซื้อน้อยครั้ง

เหตุผลที่ผู้บริโภคเลือกซื้อผักปลอดสารพิษ หรือ ผักอินทรีย์ น้อยครั้ง ได้แก่ ไม่รู้จัก/ไม่มีความรู้ ราคาสูงกว่าผักทั่วไป ชนิดผักไม่ตรงกับความต้องการ ไม่เห็นความแตกต่างกับผักทั่วไป ไม่มีความ

จำเป็นต้องบริโภค และหาซื้อได้ยาก เหตุผลอื่นๆ ได้แก่ ไม่ได้ทำอาหาร ปลุกกินเอง ไม่แน่ใจคุณภาพของสินค้า ไม่แน่ใจว่าเป็นผักปลอดสารพิษจริง

ตารางที่ 3.16 เหตุผลหรือข้อจำกัดที่ผู้บริโภคไม่ซื้อหรือซื้อน้อยครั้ง

เหตุผล	จำนวน	ร้อยละ
ไม่รู้จัก/ไม่มีความรู้	14	5.5
ราคาสูงกว่าผักทั่วไป	90	35.4
ชนิดผักไม่ตรงกับความต้องการ	107	42.1
ไม่เห็นความแตกต่างกับผักทั่วไป/ไม่มีความจำเป็นต้องบริโภค	27	10.6
หาซื้อได้ยาก	145	57.1
อื่นๆ	15	5.9

หมายเหตุ: ผู้บริโภคตอบได้มากกว่า 1 เหตุผล

แหล่งซื้อผักปลอดสารพิษ/อินทรีย์

สำหรับแหล่งซื้อผักปลอดสารพิษที่สำคัญได้แก่ ซูเปอร์มาร์เก็ต/ไฮเปอร์มาร์เก็ต ตลาดสด/ตลาดชุมชนขายตรงตามหน่วยงาน โรงเรียน ร้านค้า/ร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์สุขภาพ โครงการหลวง อื่นๆ (แปลงเกษตรกร จุดจำหน่าย งานต่างๆ)

ตารางที่ 3.17 แหล่งซื้อผักปลอดสารพิษ/ผักอินทรีย์ ที่ผู้บริโภคซื้อบ่อย

แหล่งซื้อ	จำนวน	ร้อยละ
ซูเปอร์มาร์เก็ต/ไฮเปอร์มาร์เก็ต	69	27.2
ตลาดสด/ตลาดชุมชน	67	26.4
ขายตรงตามหน่วยงาน โรงเรียน	25	9.8
ร้านค้า/ร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์สุขภาพ	12	4.7
โครงการหลวง	14	5.5
อื่นๆ (แปลงเกษตรกร จุดจำหน่าย งานต่างๆ)	36	14.2
ไม่ระบุ	31	12.2

หมายเหตุ: เป็นคำถามเปิด ผู้บริโภค 1 ราย สามารถตอบได้มากกว่าหลายแหล่ง

เหตุผลที่ซื้อตามสถานที่ข้างต้น ผู้บริโภคให้ความสำคัญกับความสะดวกมากที่สุด โดยจะซื้อจากแหล่งจำหน่ายใกล้บ้านหรือที่ทำงาน หรือเป็นทางผ่านจากบ้านและที่ทำงาน การซื้อจากไฮเปอร์มาร์เก็ตซึ่งผู้บริโภคจะซื้อผักกลุ่มนี้พร้อมกับการซื้อสินค้าอื่น รวมทั้งจากการที่มีผู้เกษตรกรผู้ผลิตหรือนักศึกษานำไปจำหน่ายถึงหน่วยงานทำให้สะดวกในการหาซื้อ บางรายเน้นซื้อจากแหล่งที่มีผักหลากหลายชนิด ความ

นำเชื้อถั่วของแหล่งจำหน่ายและแหล่งผลิตว่าปลอดภัยจริง ราคาจำหน่ายไม่แพง เป็นต้น มีบางรายที่ระบุว่ามิขายที่เดียวในอำเภอและซื้อจากแหล่งนั้นสม่ำเสมอ เป็นต้น

ชนิดผักปลอดภัย/ผักอินทรีย์ที่ผู้บริโภคต้องการ

ชนิดผักปลอดภัยที่ผู้บริโภคต้องการซื้อได้แก่ ผักกาดขาว/เขียวปลี กระน้ำ ผักบุ้งจีน กะหล่ำดอก กะหล่ำปลี ถั่วฝักยาว แตงกวา กวางตุ้ง บล๊อคโคลี่ แครอท เป็นต้น ส่วนผักอื่นๆ ได้แก่ ผักโขม สลัด คื่นช่าย ต้นหอม ปวยเล้ง มะเขือเทศ เป็นต้น ขณะที่ผักพื้นเมืองที่ผู้บริโภคต้องการมากที่สุดได้แก่ ยอดมะระหวาน ผักหวาน ผักปลั่ง ยอดผักทอง ผักเลี้ยว ชะอม ตำลึง ผักชีฝรั่ง โดยผักหลายชนิดที่ผู้บริโภคต้องการจะสอดคล้องกับชนิดผักที่ผู้บริโภคบริโภคบ่อย และมีความกังวลต่อความปลอดภัยจากสารเคมีตกค้าง มีบางชนิด เช่น ผักบุ้งจีน กวางตุ้ง ที่ผู้บริโภคไม่ค่อยกังวลแต่ซื้อบริโภคบ่อย อาจเนื่องจากเป็นชนิดผักที่ผลิตได้ตลอดปีในระบบปลอดภัย

ตารางที่ 3.18 ชนิดผักที่ผู้บริโภคต้องการซื้อในลักษณะผักปลอดภัยมากที่สุด 10 ลำดับ

ชนิดผัก	จำนวน	ร้อยละ	ร้อยละ/รวม
1. ผักกาดขาว/เขียวปลี	126	25.0	49.6
2. กระน้ำ	97	19.2	38.2
3. ผักบุ้งจีน	72	14.3	28.3
4. กะหล่ำดอก	54	10.7	21.3
5. กะหล่ำปลี	33	6.5	13.0
6. ถั่วฝักยาว	32	6.3	12.6
7. แตงกวา	30	6.0	11.8
8. กวางตุ้ง	26	5.2	10.2
9. บล๊อคโคลี่	20	4.0	7.9
10. แครอท	14	2.8	5.5

แนวโน้มการบริโภค

เมื่อเปรียบเทียบการบริโภคในปัจจุบัน กับช่วงที่ผ่านมา ผู้บริโภค จำนวน 111 ราย หรือร้อยละ 46.7 กล่าวว่าซื้อบ่อยครั้งมากกว่าเดิม จำนวน 90 ราย หรือร้อยละ 37.8 ซื้อสม่ำเสมอไม่แตกต่างจากเดิม และจำนวน 37 ราย หรือร้อยละ 15.5 มีความถี่ในการซื้อน้อยครั้งลง โดยผู้บริโภคที่ซื้อบ่อยครั้งกว่าเดิมให้เหตุผลว่า กลัวความปลอดภัยในอาหารที่มีสารพิษและเป็นสาเหตุของโรคมะเร็ง กลัวอันตรายจากสารพิษ และราคาไม่แพงเกินไป กินเพื่อสุขภาพ คำนึงถึงความปลอดภัยในการบริโภค ขอรับประทานผัก ซื้อผักบริโภคเป็นประจำอยู่แล้ว อายุมากขึ้นต้องดูแลสุขภาพ ผักปลอดภัย/อินทรีย์ มีรสชาติอร่อยและมีความปลอดภัย มีบางรายที่ให้เหตุผลว่าตรวจเลือดแล้วพบว่ามิสารพิษตกค้าง รวมทั้งกรณีมีสถานที่จำหน่ายมาก

ขึ้น ทำให้หาซื้อได้ง่ายขึ้น สำหรับผู้บริโภคที่ยังซื้อสม่ำเสมอไม่แตกต่างจากเดิม ให้เหตุผลว่า เคยซื้อบ่อย อยู่แล้วยังซื้อเหมือนเดิม ไม่กล้าซื้อจากที่ขายในตลาดทั่วเพราะไม่มั่นใจว่าเป็นผักปลอดสารพิษจริง เป็นต้น ส่วนผู้ที่ซื้อน้อยลงให้เหตุผลว่า ปลูกผักไว้กินเอง หาซื้อยาก ราคาแพง ไม่มีแหล่งซื้อใกล้บ้าน ไม่ค่อยมีเวลา ไปซื้อ ผักมีขายไม่สม่ำเสมอ ชนิดผักมีน้อยและไม่เปลี่ยนแปลงมีขายซ้ำๆ ไม่ค่อยมีให้ซื้อ ไม่มีเวลา ทำอาหาร/ทำอาหารเองน้อยลง รวมทั้งไม่มั่นใจว่าปลอดสารพิษจริงหรือไม่

ความพึงพอใจ และทัศนคติของผู้บริโภคต่อการจำหน่ายผักปลอดสารพิษ

เมื่อสอบถามถึงความพึงพอใจและทัศนคติของผู้บริโภคที่มีต่อพืชผักปลอดสารพิษที่วางจำหน่ายในปัจจุบัน โดยใช้ตัวเลือกว่าคุณลักษณะ และความคิดเห็นต่อการสนับสนุนการผลิตพืชผักปลอดสารพิษ ให้ผู้บริโภคให้คะแนนความสำคัญเรียงตามลำดับ (5 = พอใจ/เห็นด้วยมากที่สุด...1 = พอใจ/เห็นด้วยน้อยที่สุด) ผลที่ได้ พบว่า ผู้บริโภคมีความพึงพอใจต่อคุณลักษณะด้านความสด/สะอาดมากที่สุด (คะแนนเฉลี่ย 4.4) ใกล้เคียงกับความพึงพอใจในเรื่องของความมั่นใจในความปลอดภัยจากสารเคมี (คะแนนเฉลี่ย 4.3) โดยในสองคุณลักษณะนี้ผู้บริโภคให้คะแนนความพึงพอใจในระดับมากที่สุด และระดับมากในสัดส่วนกว่าร้อยละ 40 (ตารางที่ 3.19) ส่วนคุณลักษณะอื่นๆ เช่น การตัดแต่ง/การบรรจุ ความหลากหลายของชนิดผักที่จำหน่าย ความสะดวกในการหาซื้อ และความเหมาะสมราคาผักที่จำหน่าย ผู้บริโภคมีความพึงพอใจในระดับใกล้เคียงกัน คือมีคะแนนเฉลี่ยที่ระดับ 3.8 – 4.0 โดยที่มีความพึงพอใจต่อความสม่ำเสมอในการจำหน่ายต่ำกว่าคุณลักษณะอื่น (คะแนนเฉลี่ย 3.6) (ตารางที่ 3.19)

ตารางที่ 3.19 ความพึงพอใจ และทัศนคติของผู้บริโภคต่อการจำหน่ายผักปลอดสารพิษ

รายการ	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	ค่าเฉลี่ย
ความพึงพอใจต่อ	ร้อยละ					
1. ความสด สะอาด	48.0	44.5	6.7	0.8	0.0	4.4
2. ความมั่นใจในความปลอดภัยจากสารเคมี	43.7	40.2	13.8	2.4	0.0	4.3
3. การตัดแต่ง การบรรจุ	28.7	46.9	22.4	2.0	0.0	4.0
4. ความหลากหลายของชนิดผักที่จำหน่าย	24.0	41.7	30.7	3.5	0.0	3.9
5. ความสม่ำเสมอในการวางจำหน่าย	17.3	37.4	37.0	7.9	0.4	3.6
6. ราคาผักที่จำหน่าย	21.3	38.2	34.3	5.9	0.4	3.8
7. ความสะดวกในการหาซื้อ	25.6	33.5	25.6	13.8	1.6	3.9

ตารางที่ 3.19 (ต่อ)

รายการ	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด	ค่าเฉลี่ย
ความคิดเห็นต่อ	ร้อยละ					
1. การสนับสนุนให้มีการผลิตและจำหน่ายพืชผักในระบบปลอดสารพิษ/อินทรีย์มากขึ้น	40.6	44.1	12.6	2.8	0.0	4.3
2. การรณรงค์ให้ข้อมูลแก่ผู้บริโภค มากขึ้น	32.3	46.5	15.4	5.1	0.8	4.1
3. องค์กรท้องถิ่นควรมีบทบาทในการสนับสนุน	41.3	41.7	15.0	2.0	0.0	4.2
4. ความสำคัญของตรารับรอง*	16.9	31.1	10.6	1.2	0.0	4.1
5. ความสำคัญของหน่วยงานที่ให้การรับรอง*	16.5	29.9	11.4	1.6	0.4	4.0

หมายเหตุ * ผู้บริโภคตอบไม่ครบทุกราย ประมาณร้อยละ 60*

ความสนใจต่อการสนับสนุนเกษตรกร

ในการประเมินถึงความสนใจของผู้บริโภคในกลุ่มเป้าหมายต่อการมีส่วนร่วมในการสนับสนุนเกษตรกรให้สามารถผลิตผักได้อย่างยั่งยืน จึงได้สอบถามถึงความคิดเห็นต่อการสนับสนุนในกรณีถ้าตัวแทนเกษตรกรจะนำผลผลิตมาจำหน่ายให้ผู้บริโภคโดยตรงถึงหน่วยงาน ซึ่งผู้บริโภคทุกรายเห็นด้วย ที่เกษตรกรจะนำผลผลิตไปจำหน่ายตรง โดยผู้บริโภคจำนวน 231 ราย หรือร้อยละ 91 ระบุว่าจะสนับสนุน/ซื้อผักจากเกษตรกรถ้ามีการจำหน่ายตรงตามหน่วยงาน เหตุผลสำคัญ คือ ความสะดวกในการหาซื้อ ต้องการบริโภคผักที่ปลอดภัยจากสารเคมีอยู่แล้ว อยากซื้อโดยตรงจากเกษตรกรไม่ผ่านคนกลาง เพิ่มรายได้ให้เกษตรกรและตนเองก็ได้รับประทานผักที่ปลอดภัย การมีหน่วยงานรับรองทำให้มีความมั่นใจในการซื้อผักมากขึ้น เป็นต้น และมี 3 รายที่กล่าวว่า ไม่สนับสนุน ด้วยเหตุผลว่าไม่ได้ทำอาหารเองกับปลูกผักไว้บริโภคเองอยู่แล้ว ที่เหลือจำนวน 20 ราย หรือประมาณ ร้อยละ 8 ที่ระบุว่าไม่แน่ใจ โดยในจำนวนนี้เป็นผู้บริโภคที่ทำงานตามหน่วยงานอยู่ 8 ราย ที่ระบุว่าไม่แน่ใจ โดยให้เหตุผลว่า ไม่แน่ใจในด้านการทำอาหารในครัวเรือน กลัวว่าราคาผักบางชนิดอาจแพงกว่าผักทั่วไป และเกษตรกรอาจเอาผักทั่วไปมาผสมจำหน่าย และมี 1 ราย ไม่แน่ใจว่าการจำหน่ายตามโรงเรียนจะเป็นการรบกวนกิจกรรมของโรงเรียนหรือไม่ เป็นต้น ส่วนอีก 11 ราย เป็นผู้บริโภคที่ไม่ได้ทำงานในหน่วยงาน จึงไม่แน่ใจในการสนับสนุน แต่เห็นด้วยในการที่ตัวแทนเกษตรกรควรนำผลผลิตไปจำหน่ายตามหน่วยงาน เพราะจะทำให้ผู้บริโภคสามารถเข้าถึง/หาซื้อได้สะดวกขึ้น

สำหรับจำนวนครั้งที่เกษตรกรควรไปจำหน่ายต่อสัปดาห์ เกษตรกร ร้อยละ 38 เห็นว่าควรจำหน่าย 1 ครั้ง/สัปดาห์ ร้อยละ 32 เห็นว่าควรจำหน่าย 2 ครั้ง/สัปดาห์ ร้อยละ 20 เห็นว่าควรจำหน่าย 3 ครั้ง/สัปดาห์ และร้อยละ 6.7 เห็นว่าควรจำหน่ายมากกว่า 3 ครั้ง/สัปดาห์ สำหรับราคาจำหน่ายที่เหมาะสม

ผู้บริโภคร้อยละ 70 เห็นว่าควรจำหน่ายสูงกว่าผักทั่วไปประมาณร้อยละ 20 – 30 มีบางรายที่เห็นว่าควรจำหน่ายเท่ากับราคาผักทั่วไป

ตารางที่ 3.20 ความสนใจต่อการสนับสนุนเกษตรกร กรณีเกษตรกรนำผลผลิตไปจำหน่ายตรง

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
ความสนใจในการสนับสนุน		
สนับสนุน	231	90.9
ไม่สนับสนุน	3	1.2
ไม่แน่ใจ	20	7.9
จำนวนครั้งที่ควรจำหน่ายต่อสัปดาห์		
1	96	37.8
2	81	31.9
3	60	23.6
> 3	17	6.7
ราคาจำหน่ายโดยเฉลี่ยที่เต็มใจซื้อ	สูงกว่าผักทั่วไป 5 - 30 %	

ปัญหาข้อจำกัดด้านการตลาด และข้อเสนอแนะจากผู้บริโภค

ได้สอบถามผู้บริโภคถึงปัญหา/ข้อจำกัดด้านการตลาดของพืชผักปลอดสารพิษ รวมถึงแนวทางการแก้ไขปัญหาหรือลดข้อจำกัดเหล่านั้น โดยใช้คำถามเปิด ซึ่งผู้บริโภคได้ให้คำตอบที่หลากหลาย จากคำตอบที่ได้ได้นำมาจัดหมวดหมู่และสรุปเป็นประเด็นปัญหาได้ 4 กลุ่ม คือ 1) ปัญหาด้านผลผลิต และแหล่งจำหน่าย 2) ด้านความมั่นใจในความปลอดภัยของผลผลิต 3) ราคาจำหน่าย 4) ความเข้าใจและความตระหนักของผู้บริโภคต่อการบริโภคอาหารปลอดภัยและการสนับสนุนเกษตรกรที่ผลิตในกระบวนการไม่ใช้สารเคมี ซึ่งจากปัญหาข้อจำกัดแต่ละข้อผู้บริโภคได้เสนอแนวทางแก้ไข ซึ่งได้สรุปดังแสดงในตารางที่ 3.21

โดยสรุป สำหรับผลการศึกษาผู้บริโภคกลุ่มเป้าหมายข้างต้น ผลที่ได้ส่วนหนึ่งได้นำชี้แจงแก่เกษตรกรในกลุ่มผู้ผลิตทราบ เพื่อการใช้ประโยชน์ในการวางแผนการผลิต เช่น ชนิดผักที่ผู้บริโภคร้องต้องการตั้งราคาจำหน่าย ความพึงพอใจและความต้องการของผู้บริโภค เป็นต้น และผลบางส่วนสามารถนำไปใช้ในการวางแผนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการให้การสนับสนุน เพื่อให้เกษตรกรร่วมกระบวนการผลิตมากขึ้นและผู้บริโภคได้เข้าถึงแหล่งจำหน่ายมากขึ้น ง่ายขึ้น เป็นต้น

ตารางที่ 3.21 ปัญหา/ข้อจำกัดด้านการตลาดของผักปลอดสารพิษ และแนวทางแก้ไขจากผู้บริโภค

ปัญหา/ข้อจำกัด	แนวทางแก้ไข
<p>1. ด้านผลผลิต และแหล่งจำหน่าย</p> <ul style="list-style-type: none"> - แหล่งจำหน่ายมีน้อย หาซื้อได้ยาก - ผลผลิตไม่หลากหลาย ควรมีผลผลิตที่มีความหลากหลายชนิดให้เลือก - มีจำหน่ายไม่สม่ำเสมอ - ชนิดของผักไม่เพียงพอต่อการซื้อ ผลผลิตมีน้อย (แหล่งขายมีน้อย ผลผลิตก็มีน้อย) - ผักที่บรรจุอยู่ในถุงมีปริมาณไม่แน่นอน 	<ul style="list-style-type: none"> - รมรงศ์ให้เกษตรกรปลูกผักปลอดสารพิษมากขึ้นเพื่อให้มีผลผลิตจำหน่ายมากขึ้น - ให้ความรู้เรื่องการปลูกผักให้หลากหลายชนิด - เพิ่มแหล่งจำหน่ายผักปลอดสารพิษให้มากขึ้น: <ul style="list-style-type: none"> : ขยายแหล่งจำหน่ายให้ทั่วทุกอำเภอ : จำหน่ายทุกตลาดสดที่ได้มาตรฐาน : จำหน่ายตามสถานที่ราชการหรือที่ชุมชน - สถานที่จำหน่ายแต่ละที่ควรมีการจำหน่ายทุกวัน และกำหนดวันเวลาให้ชัดเจน มีการรับรองมาตรฐาน - สถานที่ที่จำหน่ายผักปลอดสารพิษ ควรมีสินค้าสำเร็จรูป/วัตถุดิบปรุงแต่ง อย่างอื่นด้วย เพื่อจะได้เดินทางไปซื้อที่เดียว - หน่วยงานท้องถิ่น และหน่วยงานอื่นๆที่เกี่ยวข้องสนับสนุนและส่งเสริมการวางจำหน่ายให้มากขึ้น
<p>2. ด้านความมั่นใจในเรื่องความปลอดภัยและมาตรฐาน</p> <ul style="list-style-type: none"> - ผู้บริโภคไม่มั่นใจว่าเป็นผักที่ปลอดสารพิษจริง กลัวว่ามีการปลอมปนผักที่ใช้เคมี เพราะเกษตรกรส่วนใหญ่จะใช้สารเคมีกัน - ไม่มีการรับรองคุณภาพที่เชื่อถือได้และไม่มีหน่วยงานมารับรองคุณภาพของผลผลิตอย่างจริงจัง - กรรมวิธีการผลิตยุ่งยาก ต้องมีการควบคุมการผลิตให้ปราศจากสารเคมีอย่างแท้จริง - ขาดการสนับสนุนการผลิตและการควบคุมการผลิตจากหน่วยงานต่างๆ อย่างจริงจัง 	<ul style="list-style-type: none"> - เกษตรกรผู้ผลิตควรมีความซื่อสัตย์ต่อตนเอง มีจรรยาบรรณในการผลิต มีจริยธรรมเพียงพอ ไม่หลอกลวงผู้บริโภค - ให้ผู้ที่ปลูกนำมาขายเองเพื่อเป็นการยืนยันและสร้างความเชื่อถือว่าปลอดสารพิษจริง มีข้อมูลของผักให้ผู้บริโภคได้รับรู้ - ให้มีเจ้าหน้าที่ตรวจสอบและมีการผลิตแบบครบวงจร - ควรมีบรรจุกันท์ที่น่าเชื่อถือ มีป้ายหรือฉลากติด ส่วนมากไม่ชัดเจนเนื่องจากเกษตรกรผลิตเอง ขายเอง - ควรมีหน่วยงานที่เชื่อถือได้รับรองคุณภาพความปลอดภัยและมีหน่วยงานที่น่าเชื่อถือมารับประกัน - หน่วยงานที่ได้ตรารับรองต้องควบคุม ดูแล ตรวจสอบผลิตภัณฑ์อย่างแท้จริง
<p>3. ราคาผักปลอดสารพิษมีราคาแพง</p>	<ul style="list-style-type: none"> - กำหนดราคากลางหรือราคามาตรฐาน - ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสนับสนุนและส่งเสริมให้เกษตรกรปลูกผักมากขึ้น ผลผลิตมากขึ้น ลดราคาลง - นำเทคโนโลยีการผลิตต่างๆ ที่ช่วยเพิ่มผลผลิตมาใช้หรือเทคโนโลยีที่ทำให้ต้นทุนต่ำลง - สร้างจิตสำนึกเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ขายในราคาเป็นธรรม
<p>4. ความสนใจ และตระหนักของผู้บริโภคยังมีน้อย</p>	<ul style="list-style-type: none"> - รมรงศ์สร้างความเข้าใจในกระบวนการผลิตให้แก่ผู้บริโภค - รมรงศ์เรื่องอันตรายจากสารเคมีตกค้าง - มีการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อหลายๆ ประเภท - ให้ความรู้และข้อมูลเกี่ยวกับประโยชน์ของผักปลอดสารพิษ

